

Encyklika pápeža Františka

Lumen fidei

*biskupom,
kňazom a diakonom,
zasväteným osobám
a veriacim laikom
o viere*

© Copyright 2013 – Libreria Editrice Vaticana
© Konferencia biskupov Slovenska, 2013

1. SVETLO VIERY: týmto výrazom cirkevná tradícia označovala veľký dar, ktorý nám priniesol Ježiš a ktorý sa v Jánovom evanjeliu predstavuje takto: „Ja som prišiel na svet ako svetlo, aby nik, kto verí vo mňa, neostal vo tmách“ (Jn 12, 46). Aj svätý Pavol sa vyjadruje týmito slovami: „Lebo Boh, ktorý povedal: ‚Nech z temnôt zažiarí svetlo‘, zažiaril aj v našich srdciach“ (2 Kor, 4, 6). V pohanskom svete, prahnúcom po svetle, sa rozvinul kult boha Slnka, Sol invictus, ktorého vzývali pri jeho východe. Aj keď slnko vychádzalo každý deň znova, bolo zrejmé, že nie je schopné prežiť svojím jasom celú existenciu človeka. Slnko totiž neosvecuje všetko, čo skutočne jestvuje. Jeho lúče nie sú schopné preniknúť až do tieňov smrti, tam, kde sa ľudské oko zatvára pred jeho svetlom. „Nikdy nebolo vidieť niekoho, čo by bol ochotný za vieru v slnko zomrieť,“ tvrdí svätý Justín Mučeník.¹ Vo vedomí veľkých horizontov, ktoré viera otvára, kresťania volali Krista pravým slnkom, „ktorého lúče dávajú život“.2 Marte, ktorá plače nad smrťou svojho brata Lazára, Ježiš hovorí: „Nepovedal som ti, že ak uveríš, uvidíš Božiu slávu?“ (Jn 11, 40). Kto verí, vidí; vidí svetlom, ktoré osvecuje celú životnú cestu, pretože k nám prichádza od vzkrieseného Krista, rannej hviezdy, ktorá nikdy nezapadá.

Iluzórne svetlo?

2. Keď hovoríme o tomto svetle viery, môžeme však počuť aj námietky mnohých našich súčasníkov. V modernej dobe sa myslelo, že takéto svetlo mohlo stačiť pre antické spoločnosti. Nemôže však slúžiť v nových časoch človeku, ktorý sa stal

dospelým, hrdým na svoj rozum, túžiacim novým spôsobom rozvíjať svoju budúcnosť. V tomto zmysle sa viera javila ako iluzórne svetlo, ktoré prekáža človeku rozvíjať smelosť poznania. Mladý Nietzsche nabádal svoju sestru Elisabeth, aby riskovala kráčať „novými cestami... v neistote autonómneho napredovania“. Pritom dodával: „Ak chceš dosiahnuť pokoj duše a šťastie, môžeš mať hoc aj vieru, ak však chceš byť učenikom pravdy, tak potom po nej pátraj.“³ Akoby si veriť a hľadať protirečilo. Práve z tohto východiska Nietzsche rozvinul svoju kritiku kresťanstva, ktoré vraj umenšovalo hodnotu ľudskej existencie tým, že mu odnímal novosť a dobrodružnosť. Viera sa tak javila ako iluzórne svetlo, ktoré prekáža na našej ceste slobodných ľudí v ústrety budúcnosti.

3. V tomto procese viera skončila napokon tak, že bola považovaná za tmárstvo. Myslelo sa, že by ju bolo možné uchovať, nájsť pre ňu miesto, aby mohla žiť spolu s rozumom. Priestor pre vieru sa však otváral len tam, kde rozum nemohol osvetľovať; tam, kde človek nemohol dosiahnuť istotu. Viera sa teda chápala ako skok do prázdna, ktorý robím z nedostatku svetla, podnecovaný slepým sentimentom. Alebo ako subjektívne svetlo, azda schopné zohriať srdce, priniesť súkromnú útechu, ktorú však nemožno ponúknuť druhým ako objektívne a spoločné svetlo, osvetľujúce životnú cestu človeka. Postupne sa však ukazovalo, že svetlo autonómneho rozumu nedokáže dostatočne osvetliť budúcnosť a že napokon končí vo svojej nejasnej temnote a ponecháva človeka v strachu z neznámeho. Tak sa človek vzdal hľadania veľkého svetla, veľkej pravdy a uspokojil sa malými svetlami, ktoré osvecujú krátky okamih, nie sú však schopné ukázať cestu. Keď chýba svetlo, všetko sa stáva zmätené, nie je možné rozlišovať dobro a zlo; cestu vedúcu k cieľu od tej, ktorá nás necháva kráčať v bludných kruhoch bez akéhokoľvek smerovania.

Svetlo, ktoré treba znova objaviť

4. Je však naliehavé znovu doceniť charakter svetla, ktorý je vlastný viere, lebo ak zhasne jeho žiara, aj všetky ostatné svetlá napokon strácajú svoju silu. Svetlo viery má totiž osobitný charakter, pretože je schopné osvietiť celú existenciu človeka. Aby malo svetlo takúto silu, nemôže pochádzať z nás samých, musí vychádzať z pôvodnejšieho zdroja, v konečnom dôsledku musí vychádzať z Boha. Viera sa rodí zo stretnutia so živým Bohom, ktorý nás volá a odhaľuje nám svoju lásku – lásku, ktorá nás predchádza a o ktorú sa môžeme oprieť, aby sme boli pevní a mohli budovať náš život. Pretvorení touto láskou dostávame nový zrak a zakúšame, že je v nej veľký prísľub plnosti a pred nami sa otvára pohľad do budúcnosti. Viera, ktorú dostávame od Boha ako nadprirodzený dar, sa javí ako svetlo na cestu, svetlo, ktoré usmerňuje naše putovanie v čase. Na jednej strane vychádza z minulosti, je svetlom základnej pamäti – pamäti o Ježišom živote, keď sa jeho láska prejavila plne dôveryhodne, schopná zvíťaziť nad smrťou. Keďže však Kristus vstal a priťahuje nás ponad brány smrti, viera je súčasne svetlo, ktoré prichádza z budúcnosti. Táto viera pred nami otvára nesmierne horizonty a prenáša nás ponad naše izolované „ja“ do plnosti spoločenstva. Tu chápeme, že viera neprebýva v tme; že je svetlom do našich temnôt. Dante v Božskej komédii po tom, čo pred svätým Petrom vyznal svoju vieru, opisuje ju ako „žeravú iskru“: „...V nej je ten princíp, z nej tá iskra splesá, čo rozšíri sa v žiaru plápolavú a vo mne ako v nebi

hviezda skvie sa“.⁴ Chcel by som hovoriť práve o tomto svetle, aby rástlo a osvetľovalo prítomnosť a stalo sa hviezdou, ukazujúcou horizonty našej životnej cesty v čase, keď človek mimoriadne potrebuje svetlo.

5. Pán pred svojím utrpením uistoval Petra: „Ale ja som prosil za teba, aby neochabla tvoja viera“ (Lk 22, 32). Vzápätí ho vyzval, aby „posilňoval bratov“ v tejto viere. Vo vedomí úlohy, zverenej Petrovmu nástupcovi, Benedikt XVI. vyhlásil tento Rok viery ako čas milosti, ktorý nám pomáha cítiť veľkú radosť z viery a oživiť vnímanie šírky horizontov, ktoré viera pred nami otvára. Chcel, aby sme ju vyznávali v jej jednote a integrite, verní Pánovej spomienke, podporovaní jeho prítomnosťou a pôsobením Ducha Svätého. Presvedčenie viery, ktorá robí život veľkým a plným, zameraným na Krista a silu jeho milosti, oživovalo misijné poslanie prvých kresťanov. V Aktoch mučeníkov čítame tento dialóg medzi rímskym prefektom Rustikom a kresťanom Geraciom: „Kde sú tvoji rodičia?“ pýtal sa sudca mučeníka, ktorý mu odpovedal: „Naším pravým otcom je Kristus a našou matkou viera v neho.“⁵ Pre týchto kresťanov bola viera – ako stretnutie so živým Bohom, ktorý sa zjavil v Kristovi – „matkou“, lebo im pomáhala prísť na svetlo sveta, vzbudzovala v nich božský život, novú skúsenosť, žiarivý pohľad na život, za ktorý boli ochotní vydať verejné svedectvo až do krajnosti.

6. Rok viery sa začal na 50. výročie otvorenia Druhého vatikánskeho koncilu. Táto súvislosť nám umožňuje vidieť, že tento koncil bol koncilom o viere,⁶ keďže nás vyzval dať do stredu nášho cirkevného a osobného života primát Boha v Kristovi. Cirkev nikdy nepredpokladala vieru ako samozrejmý fakt. Vie, že tento Boží dar treba živiť a posilňovať, aby ju naďalej viedla na jej ceste. Druhý vatikánsky koncil dal zažiariť viere vnútri ľudskej skúsenosti, prechádzajúc tak cestami súčasného človeka. Takto sa ukázalo, ako viera obohacuje ľudskú skúsenosť vo všetkých jej dimenziách.

7. Tieto úvahy o viere – v kontinuite s tým všetkým, čo Magistérium Cirkvi vyhlásilo o tejto teologálnej čnosti⁷ – chcel by som pripojiť k tomu, čo Benedikt XVI. napísal v encyklikách o láske a nádeji. On takmer dokončil aj prvé znenie encykliky o viere. Som mu za to hlboko vďačný a v Kristovom bratstve preberám jeho vzácnu prácu, pridávajúc k textu niekoľko ďalších podnetov. Petrov nástupca včera, dnes i zajtra je totiž stále povolaný „posilňovať bratov“ v tom nesmiernom poklade viery, ktorú Boh dáva ako svetlo na životnú cestu každého človeka.

Vo viere, Božom dare a nadprirodzenej čnosti, ktorú on vlieva, spoznáваме, že nám bola ponúknutá veľká Láska, že sa na nás obrátilo dobré Slovo a že ak prijmem toto Slovo, ktorým je Ježiš Kristus, vtelené Slovo, Duch Svätý nás pretvorí, osvieti našu cestu do budúcnosti a dá v nás rásť krídlam nádeje, aby sme po nej kráčali s radosťou. Viera, nádej a láska tvoria v obdivuhodnom prieniku dynamizmus kresťanskej existencie, vedúci do plného spoločenstva s Bohom. Aká je táto cesta, ktorú viera pred nami otvára? Odkiaľ pochádza jej mocné svetlo, ktoré umožňuje osvetľovať cestu úspešného a plodného života, plného dobrého ovocia?

PRVÁ KAPITOLA

UVERILI SME LÁSKE

(porov. 1 Jn 4, 16)

Abrahám, náš otec vo viere

8. Viera nám otvára cestu a sprevádza naše kroky v dejinách. Preto ak chceme pochopiť, čo je viera, musíme vyrozprávať jej priebeh, cestu veriacich ľudí, dosvedčovanú predovšetkým v Starom zákone. Osobitné miesto tu patrí Abrahámovi, nášmu otcovi vo viere. V jeho živote sa stala prevratná udalosť: Boh sa na neho obrátil slovom, zjavuje sa ako Boh, ktorý hovorí a ktorý ho volá po mene. Viera sa viaže na počúvanie. Abrahám nevidí Boha, no počuje jeho hlas. Takto viera nadobúda osobný charakter. Boh sa tu javí nie ako Boh nejakého miesta ani Boh viazaný na osobitný posvätný čas, ale ako osobný Boh, doslova Boh Abraháma, Izáka, Jakuba, schopný vstúpiť do vzťahu s človekom a uzavrieť s ním zmluvu. Viera je odpoveď na Slovo, ktoré človeka oslovuje osobne, je ty, ktoré nás volá po mene.

9. To, čo toto Slovo hovorí Abrahámovi, spočíva v istom povolaní a istom prisľúbení. Je to predovšetkým povolanie, výzva vyjsť zo svojej zeme, pozvanie otvoriť sa pre nový život, začiatok exodu, ktorý Abrahám nastúpi smerom k neočakávanej budúcnosti. Vízia, ktorú dá viera Abrahámovi, sa bude vždy spájať s týmto krokom vpred, ktorý treba vykonať: viera „vidí“ do tej miery, nakoľko kráča, čím vstupuje do otvoreného priestoru Božieho slova. Okrem toho toto Slovo obsahuje aj prisľúbenie: tvoje potomstvo bude početné, budeš otcom veľkého národa (porov. Gn 13, 16; 15, 5; 22, 17). Je pravda, že táto odpoveď na Slovo, ktoré vieru predchádza, bude Abraháмова viera vždy aktom pamäti. Napriek tomu sa táto pamäť neviaže na minulosť, ale keďže je to spomienka na prisľúbenie, stáva sa schopnou otvárať sa do budúcnosti, osvecovať kroky na ceste životom. Tak vidno, nakoľko je viera – ako pamäť do budúcnosti, memoria futuri – úzko spätá s nádejou.

10. Od Abraháma sa očakáva, aby sa zveril tomuto Slovu. Viera chápe, že slovo, skutočnosť zdanlivo nestála a prechodná, sa v prípade, keď ho vyslovuje verný Boh, stáva tým najistejším a najstálejším, čo môže existovať, teda tým, čo umožňuje kontinuitu nášho kráčania v čase. Viera prijíma toto Slovo ako pevnú skalú, na ktorej možno vybudovať pevné základy. Preto sa viera – v Biblii vyjadrovaná hebrejským slovom 'emûnah – stáva slovesom 'amàn, ktoré vo svojom koreni znamená podopierať. Výraz 'emûnah môže znamenať tak vernosť Boha, ako aj vieru človeka. Veriaci človek prijíma svoju silu z toho, že sa zveruje do rúk verného Boha. Keď sa sv. Cyril Jeruzalemský zaoberá dvoma významami tohto slova – prítomnými aj vo výrazoch, zodpovedajúcich gréčtine (pistòs) a latinčine (fidelis) – vyzdvihuje dôstojnosť kresťana, ktorý prijíma to isté meno, aké má Boh: obidvoch nazýva „verní“.8 Sv. Augustín to vysvetľuje takto: „Veriaci človek je ten, ktorý verí v Boha, dávajúceho prisľúbenie; verný Boh je ten, ktorý dáva to, čo sľúbil človeku.“9

11. Na pochopenie Abrahámovej viery je dôležitý posledný aspekt jeho životného

príbehu. Božie slovo, i keď prináša novosť a prekvapenie, vonkoncom nie je skúsenosti tohto patriarchu neznáme. V hlase, ktorý sa naňho obracia, Abrahám rozpoznáva hlbokú výzvu, stále vpísanú do srdca jeho bytia. Boh spája svoj prísľub s oným „miestom“, v ktorom je ľudská existencia vždy plná prísľúbenia: „Tvoja žena Sára ti porodí syna a dáš mu meno Izák“ (Gn 17, 19). Boh, ktorý od Abraháma žiada, aby sa mu úplne zveril, zjavuje sa ako prameň všetkého života. Takto sa viera spája s otcovstvom Boha, z ktorého pramení stvorenie: Boh, ktorý volá Abraháma, je Boh Stvoriteľ, ten, čo „volá k bytiu to, čoho niet“ (Rim 4, 17). Ten, ktorý „si nás ešte pred stvorením sveta vyvolil...“, aby sme sa skrze Ježiša Krista stali jeho adoptovanými synmi“ (Ef 1, 4 – 5). Viera v Boha osvetľuje najhlbšie korene Abrahámovho bytia, umožňuje mu rozpoznať prameň dobroty, ktorá je na počiatku všetkých vecí a ktorá ho uisťuje, že jeho život nemá pôvod v ničote alebo v náhode, ale v osobnom povolaní a v láske. Tajomný Boh, ktorý ho povolal, nie je cudzí Boh, ale ten, ktorý je pôvodcom všetkého a všetko udržiava. Veľká skúška Abrahámovej viery – obetovanie syna Izáka – ukazuje, pokiaľ až je táto prvotná láska schopná zaručiť život aj za bránami smrti. Slovo, ktoré bolo schopné dať život synovi, keď už sám bol „ako mŕtvy“ a „odumreté“ bolo aj Sárino lono (porov. Rim 4, 19), bude schopné zaručovať prísľub budúcnosti, ktorý presahuje každú hrozbu alebo nebezpečenstvo (porov. Hebr 11, 19; Rim 4, 21).

Viera Izraela

12. Dejiny izraelského ľudu pokračujú v Knihe Exodus v stopách Abrahámovej viery. Viera sa znovu rodí opäť z pôvodného daru: Izrael sa otvára pre pôsobenie Boha, ktorý ho chce vyslobodiť z jeho biedy. Viera je povolaním na dlhú cestu, aby sa ľud mohol klaňať Pánovi na Sinaji a zdediť zasľúbenú zem. Božská láska nesie v sebe črty otca, ktorý nesie svojho syna na jeho ceste (porov. Dt 1, 31). Vyznanie viery Izraela sa odvíja ako rozprávanie o dobrodeniach Boha a o jeho konaní, aby oslobodil a viedol svoj ľud (porov. Dt 26, 5 – 11). Je to rozprávanie, ktoré ľud odovzdáva z pokolenia na pokolenie. Božie svetlo svieti Izraelu prostredníctvom spomínania si na skutky, ktoré Pán vykonal a ktoré si pripomína a vyznáva v bohoslužbe, a tak sa prenáša z rodičov na deti. Učíme sa tak, že svetlo, ktoré viera prináša, patrí ku každodennému životnému príbehu, k vďačnej spomienke na Božie dobrodenia a na postupné napĺňanie sa jeho prísľúbení. Veľmi dobre to vyjadruje gotická architektúra: vo veľkých katedrálach svetlo prichádza z neba cez vitráže, zobrazujúce posvätné dejiny. Božie svetlo k nám prichádza prostredníctvom rozprávania o jeho zjavení, a tak je schopné osvetľovať našu cestu v čase, pripomínať nám jeho dobrodenia a ukazovať, ako sa naplňajú jeho prísľúbenia.

13. Dejiny Izraela nám ukazujú aj pokušenie nevery, do ktorej ľud viackrát upadol. Opak viery tu vystupuje ako modloslužba. Kým sa Mojžiš na Sinaji rozpráva s Bohom, ľud nedokáže zniesť tajomstvo skrytej Božej tváre, neznesie čas očakávania. Viera si zo svojej povahy vyžaduje zrieknutie sa bezprostredného vlastníctva, ktoré zdanlivo ponúka videnie. Je pozvaním otvoriť sa zdroju svetla a pritom rešpektovať tajomstvo vlastnej Tváre, ktorá má úmysel zjaviť sa osobne a vo vhodnom čase. Martin Buber citoval definíciu modloslužby, ktorú prevzal od rabína Kocka: modloslužba je, „keď sa tvár v úcte obracia k tvári, ktorá nemá tvár“.10 Namiesto viery v Boha sa tu uprednostňuje uctievanie modly, ktorej tvár môžeme

utvoriť a ktorej pôvod poznáme, lebo sme ju sami zhotovili. Pred modlou nehrozí možnosť povolania, ktoré by vyzývalo zanechať vlastné istoty, pretože modly „majú ústa, ale nehovoria“ (Ž 115, 5). Jasne tu vidno, že modla je zámienkou, aby sme do stredobodu všetkého postavili seba samých a uctievali dielo svojich rúk. Človek, ktorý stratil základnú orientáciu, ktorá by dávala jednotu jeho existencii, stráca sa v rozdrobenosti svojich mnohých túžob, odmieta čakať na čas prisľúbení a rozpadá sa na tisíc drobných okamihov svojich dejín. Preto je modloslužba vždy polyteizmom, bezcieľným prechádzaním od jedného pána k druhému. Modloslužba neponúka cestu, ale množstvo chodníkov, ktoré nevedú k istému cieľu, ale skôr tvoria labyrint. Kto sa nechce zveriť Bohu, musí počúvať hlas mnohých modiel, ktoré kričia: „Dôveruj mne!“ Viera, viazaná na konverziu, je opakom modloslužby, znamená zanechanie modiel a návrat k živému Bohu cez osobné stretnutie. Veriť znamená odovzdať sa milosrdnej láske, ktorá vždy prijíma a odpúšťa, podporuje život a dáva mu orientáciu, ktorá ukazuje svoju moc v schopnosti vyrovnať naše pokrivené dejiny. Viera spočíva v ochote nechať sa vždy znova pretvárať Božím povolaním. Je to paradox: v ustavičnom obracaní sa na Pána človek nachádza stabilnú cestu, ktorá ho oslobodzuje od rozháranosti, do ktorej človeka vrhajú modly.

14. Vo viere Izraela vystupuje aj postava Mojžiša ako prostredníka. Ľud nemôže vidieť Božiu tvár, a tak Mojžiš hovorí s JHWH na vrchu a všetkým oznamuje Pánovu vôľu. Prítomnosťou tohto prostredníka sa Izrael naučil putovať jednotne. Úkon viery jednotlivca sa začleňuje do spoločenstva, do „my“ ľudu, ktorý je vo viere ako jediný človek, „môj prvorodený syn“, ako Boh nazýva celý Izrael (porov. Ex 4, 22). Sprostredkovanie sa tu nestáva prekážkou, ale otvorením: v stretnutí s druhými sa pohľad obracia na pravdu, ktorá je väčšia než my sami. J. J. Rousseau sa sťažoval, že nemôže vidieť Boha osobne: „Koľko len je ľudí medzi mnou a Bohom!“¹¹ „Je to jednoduché a prirodzené, že Boh išiel za Mojžišom, aby hovoril so Jeanom-Jacquesom Rousseauom?“¹² Ak vychádzame z individualistického a obmedzeného ponímania poznania, potom nemožno pochopiť ani zmysel sprostredkovania, schopnosť podieľať sa na videní niekoho druhého, vzájomné poznanie, ktoré je poznaním vlastným lásky. Viera je dar veľkodušne Bohom darovaný, ktorý si vyžaduje pokoru i odvahu dôverovať a zveriť sa, aby človek mohol vidieť žiarivú cestu stretnutia Boha s ľuďmi, dejiny spásy.

Plnosť kresťanskej viery

15. „Abrahám zaplesal, že uvidí môj deň; i videl a zaradoval sa“ (Jn 8, 56). Podľa týchto Ježišových slov bola Abraháмова viera orientovaná k nemu a v istom zmysle bola anticipovaným videním jeho tajomstva. Tak to chápe svätý Augustín, keď hovorí, že praotcovia budú spasení vierou, a to vierou nie v Krista, ktorý už prišiel, ale vierou v Krista, ktorý mal prísť, vierou smerujúcou do budúcej udalosti Ježišovho príchodu.¹³ Kresťanská viera má stredobod v Kristovi, je vyznávaním, že Ježiš je Pán a Boh ho vzkriesil z mŕtvych (porov. Rim 10, 9). Všetky línie Starého zákona sa stretávajú v Kristovi, on sa stáva definitívnym potvrdením všetkých prisľúbení, je základom nášho konečného „amen“ Bohu na slávu (porov. 2 Kor 1, 20). Ježišov život je plným zjavením vierohodnosti Boha. Tak ako si Izrael spomínal na všetky skutky Božej lásky, ktoré boli stredobodom jeho vyznania a otvárali

pohľad jeho viery, teraz sa Ježišov život javí ako miesto definitívneho Božieho zásahu, ako zvrchovaný prejav jeho lásky k nám. Boh sa k nám v Ježišovi obracia slovom, ktoré nie je ako mnohé iné slová, ale večným Slovom (porov. Hebr 1, 1 – 2). Niet väčšej záruky, ktorú by nám Boh mohol dať, aby nás uistil o svojej láske, ako nám to pripomína sv. Pavol (porov. Rim 8, 31 – 39). Kresťanská viera je teda viera v plnosť Lásky, v jej účinnú moc, v schopnosť premeniť svet a osvietiť čas „My, čo sme uverili, spoznali sme lásku, akú má Boh k nám“ (1 Jn 4, 16). V láske Boha, ktorá sa zjavila v Ježišovi, má viera svoj základ, o ktorý sa opiera celá realita a jej posledné určenie.

16. Najväčší dôkaz dôveryhodnosti Kristovej lásky sa nachádza v jeho smrti za človeka. Ak dať život za priateľov je najväčším dôkazom lásky (porov. Jn 15, 13), Ježiš svoj život obetoval za všetkých, aj za tých, čo boli nepriatelia, aby premieňal srdcia. Preto evanjelisti vidia v okamihu ukrižovania vrcholný okamih viery, lebo v tejto hodine žiari výška a šírka Božej lásky. Svätý Ján kladie sem svoje slávnostné svedectvo, keď spolu s Ježišovou matkou kontempluje tajomstvo toho, ktorého prebodli (porov. Jn 19, 37): „Ten, ktorý to videl, vydal o tom svedectvo a jeho svedectvo je pravdivé. On vie, že hovorí pravdu, aby ste aj vy uverili“ (Jn 19, 35). F. M. Dostojevskij vo svojom diele Idiot dáva svojmu hlavnému hrdinovi kniežaťu Myškinovi – ktorý stojí pred obrazom Hansa Holbeina mladšieho, znázorňujúcim Krista v hrobe – tieto slová: „Ten obraz by mohol niekoho obrať o vieru.“¹⁴ Obraz totiž veľmi naturalisticky vykresľuje deštruktívne účinky smrti na Kristovom tele. A predsa práve rozjímaním o Ježišovej smrti sa viera posilňuje a dostáva prenikavé svetlo, keď sa javí ako viera v jeho nezlomnú lásku k nám, schopnú podstúpiť smrť, aby nás spasila. V túto lásku, ktorá necúvla pred smrťou, aby prejavila ako veľmi ma miluje, je možné veriť. Jej totálnosť víťazí nad každým podozrením a umožňuje nám plne sa zveriť Kristovi.

17. Kristova smrť nám zjavuje totálnu dôveryhodnosť Božej lásky vo svetle jeho vzkriesenia. Ako zmŕtvychvstalý je Kristus spoľahlivým svedkom viery (porov. Zjv 1, 5; Hebr 2, 17), pevnou oporou našej viery. „Ak Kristus nevstal, márna je naša viera,“ potvrdzuje sv. Pavol (1 Kor 15, 17). Ak by Otcova láska nedala Ježišovi vstať z mŕtvych, ak by nemohla navrátiť život jeho telu, potom by to nebola plne dôveryhodná láska, schopná osvetliť aj temnoty smrti. Keď sv. Pavol hovorí o svojom novom živote v Kristovi, odvoláva sa na „vieru v Božieho Syna, ktorý ma miluje a vydal seba samého za mňa“ (Gal 2, 20). Táto „viera Božieho Syna“ je zaiste vierou apoštola národov v Ježiša, avšak predpokladá aj dôveryhodnosť Ježiša, ktorá sa zakladá na jeho láske až na smrť, ale aj na tom, že je Boží Syn. Práve preto, že Ježiš je Syn, preto, že je absolútnym spôsobom zakorenený v Otcovi, mohol premôcť smrť a dať v plnosti zažiarit životu. Naša kultúra stratila vnímavosť na túto konkrétnu prítomnosť Boha a jeho pôsobenie vo svete. Myslíme si, že Boh sa nachádza len na druhom svete, v inej rovine reality, oddelený od našich konkrétnych vzťahov. Ak by to však bolo tak, ak by nebol schopný pôsobiť vo svete, jeho láska by nebola skutočne mocná, naozaj reálna a nebola by teda ani pravou láskou, schopnou naplniť to šťastie, ktoré sľubuje. Veriť v neho alebo neveriť by potom bolo úplne indiferentné. Kresťania však vyznávajú konkrétnu a mocnú Božiu lásku, ktorá opravdivo pôsobí v dejinách a určuje ich konečný zmysel, lásku, ktorá sa učinila prístupnou, aby ju človek našiel, a ktorá sa v plnosti zjavila v

Kristovom utrpení, smrti a zmŕtvychvstaní.

18. Plnosť, do ktorej Ježiš privádza vieru, má aj iný rozhodujúci aspekt. Vo viere nie je Kristus len tým, v ktorého veríme, maximálnym zjavením Božej lásky, ale aj tým, s kým sa spájame, aby sme mohli veriť. Viera nielenže pozerá na Ježiša, ale sa aj pozerá z Ježišovej perspektívy, jeho očami: je účasťou na jeho spôsobe videnia. Máme dôveru k architektovi, ktorý stavia náš dom, k lekárnikovi, ktorý nám ponúka liek, aby sme sa uzdravili, k advokátovi, ktorý nás obhajuje pred súdom. Potrebujeme aj niekoho, kto by bol skúsený a dôveryhodný v Božích veciach. Ježiš, Boží Syn, sa predstavuje ako ten, kto nám vysvetľuje Boha (porov. Jn 1, 18). Kristov život, spôsob, akým pozná Otca a ako žije plne vo vzťahu k nemu, to všetko otvára nový priestor ľudskej skúsenosti, do ktorej môžeme vstúpiť. Svätý Ján vyjadril dôležitosť osobného vzťahu s Ježišom prostredníctvom rôzneho používania slovesa veriť. Popri výraze „veriť, že“, ktorým označuje pravdivosť toho, čo nám Ježiš hovorí (porov. Jn 14, 10; 20, 31), používa aj výraz „veriť Ježišovi“ a „veriť v Ježiša“. „Veríme Ježišovi“, keď prijímame jeho slovo, jeho svedectvo, lebo je pravdivý (porov. Jn 6, 30). „Veríme v Ježiša“, keď ho osobne prijímame do svojho života a zverujeme sa mu, spájame sa s ním v láske a nasledujeme ho na ceste (porov. Jn 2, 11; 6, 47; 12, 44).

Aby nám umožnil poznať ho, prijať ho a nasledovať, Boží Syn prijal naše telo, a tak sa jeho videnie Otca uskutočnilo aj ľudským spôsobom tým, že prebiehalo v čase a na ceste životom. Kresťanská viera je viera vo vtelenie Slova a v jeho vzkriesenie v tele. Je to viera v Boha, ktorý sa nám stal takým blízkym, že vstúpil do našich dejín. Viera v Božieho Syna, ktorý sa stal človekom v Ježišovi z Nazareta, nás neoddeľuje od reality, ale nám pomáha pochopiť jej najhlbší význam, objaviť, ako veľmi Boh miluje tento svet a neustále ho vedie k sebe. To vedie kresťana, aby sa usiloval žiť ešte intenzívnejšie svoje pozemské putovanie.

Spása prostredníctvom viery

19. Vychádzajúc z tejto účasti na Ježišovom spôsobe videnia, apoštol Pavol nám vo svojich spisoch zanechal opis existencie veriaceho človeka. Ten, kto verí, je prijatím daru viery pretvorený na nové stvorenie, dostáva nové bytie, synovské bytie, stáva sa synom v Synovi. „Abba, Otče“ je najcharakteristickejším výrazom Ježišovej skúsenosti, ktorá sa stáva aj jadrom kresťanskej skúsenosti (porov. Rim 8, 15). Život vo viere ako synovská existencia znamená spoznať pôvodný a radikálny dar, ktorý je základom existencie človeka a možno ho zhrnúť v slovách sv. Pavla Korinťanom: „Čo máš, čo by si nebol dostal?“ (1 Kor 4, 7). Práve tu je jadro polemiky sv. Pavla s farizejmi, diskusia o spáse skrze vieru alebo prostredníctvom skutkov zákona. To, čo sv. Pavol odmieta, je postoj toho, kto chce pred Bohom ospravedlniť sám seba prostredníctvom vlastných skutkov. Taký človek aj keď plní prikázania, aj keď koná dobré skutky, dáva do stredu seba samého a neuznáva, že pôvodcom dobroty je Boh. Kto tak koná, kto chce byť zdrojom vlastnej spravodlivosti, čoskoro sa vyčerpá a zistí, že nie je schopný zachovať ani vernosť zákonu. Uzatvára sa, izoluje sa od Pána a od druhých, čím sa jeho život stáva márnym, jeho skutky sterilné ako strom zasadený ďaleko od vody. Svätý Augustín svojím hutným a účinným jazykom hovorí: „Ab eo qui fecit te noli deficere nec ad te – Od toho, kto ťa učinil, sa nevzdďaľuj, ani keby si šiel k sebe.“¹⁵ Keď si človek

myslí, že nájde sám seba tým, že sa vzdiali od Boha, jeho existencia stroskotá (sa zrúti) (porov. Lk 15, 11 – 24). Začiatok spásy je otvorenie sa niečomu predchádzajúcemu, pôvodnému daru, ktorý potvrdzuje život a chráni existenciu. Len v otvorení sa tomuto pôvodu a jeho uznaním môžeme byť pretvorení a takto umožniť, aby v nás pôsobila spása a činila život plným, plným dobrých plodov. Spása prostredníctvom viery spočíva v uznaní primátu Božieho daru, ako to zhŕňa svätý Pavol: „Spasení ste milosťou skrze vieru; a to nie je z vás, je to Boží dar“ (Ef 2, 8).

20. Nová logika viery je sústredená na Krista. Viera v Krista nás zachraňuje, pretože práve v ňom sa život radikálne otvára láske, ktorá nás predchádza a ktorá nás premieňa znútra, ktorá pôsobí v nás a s nami. Jasne sa to ukazuje v exegéze, ktorú apoštol národov dáva textu Deuteronomia. Je to exegéza zapadajúca do najhlbšej dynamiky Starého zákona. Mojžiš hovorí ľudu, že Božie prikázanie nie je ani príliš vysoko, ani príliš ďaleko od človeka. Nemožno povedať: „Ktože vystúpi za nás do neba, aby nám ho zniesol?“ alebo „Ktože prejde cez more, aby ho priniesol?“ (porov. Dt 30, 11 – 13). Túto blízkosť Božieho slova svätý Pavol interpretuje vo vzťahu k prítomnosti Krista v kresťanovi: „Nehovor vo svojom srdci: ‚Kto vystúpi do neba?‘, totiž priviesť dolu Krista; alebo ‚Kto zostúpi do priepasti?‘ totiž vyviesť Krista spomedzi mŕtvych“ (Rim 10, 6 – 7). Kristus zostúpil na zem a vstal z mŕtvych. Svojím vtelením a vzkriesením Boží Syn objal celú životnú cestu človeka a prebýva v našich srdciach prostredníctvom Ducha Svätého. Viera vie, že Boh sa nám stal veľmi blízkym, že Kristus nám bol daný ako veľký dar, ktorý nás vnútorne premieňa, ktorý prebýva v nás a tak nám dáva svetlo a osvecuje pôvod i cieľ života, celý oblúk životnej cesty človeka.

21. Takto môžeme pochopiť novosť, ku ktorej nás viera privádza. Veriaci je pretváraný Láskou, ktorej sa otvoril vo viere, a v jeho otvorení sa tejto Láske, ktorá mu bola ponúknutá, jeho existencia sa rozširuje ponad seba samého. Svätý Pavol môže tvrdiť: „Už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus“ (Gal 2, 20) a povzbudzovať nás, „aby Kristus skrze vieru prebýval v našich srdciach“ (porov. Ef 3, 17). Vo viere sa ja veriaceho rozširuje, aby ho mohol obývať Iný, žiť v Inom, čím sa jeho život rozširuje v Láske. Toto je vlastný priestor pôsobenia Ducha Svätého. Kresťan môže mať Ježišov zrak, jeho city, jeho synovskú ochetu, pretože sa stal účastným na jeho Láske, ktorou je Duch Svätý. Práve v tejto Láske veriaci istým spôsobom prijíma Ježišovo vlastné videnie. Bez tohto pripodobnenia sa v Láske, mimo prítomnosti Ducha, ktorý ju vlieva do našich srdiec (porov. Rim 5, 5), nie je možné vyznávať Ježiša ako Pána (porov. 1 Kor 12, 3).

Cirkevná forma viery

22. Týmto spôsobom sa existencia veriaceho stáva cirkevnou existenciou. Keď svätý Pavol hovorí rímskym kresťanom o jednom tele, ktorým sú všetci veriaci v Kristovi, povzbudzuje ich, aby si o sebe nenamýšľali. Každý sa má hodnotiť „podľa stupňa viery, aký mu udelil Boh“ (Rim 12, 3). Veriaci sa učí hodnotiť seba samého na základe viery, ktorú vyznáva: postava Krista je pre neho ako zrkadlo, v ktorom objavuje naplnený svoj vlastný obraz. A tak, ako Kristus v sebe zahŕňa všetkých veriacich, ktorí tvoria jeho telo, kresťan chápe seba samého v tomto tele, v

pôvodnom vzťahu ku Kristovi a k bratom vo viere. Obraz tela nemá zúžiť jeho chápanie ako obyčajnú časť celkom anonymného celku, ale zdôrazňuje skôr životodarné spojenie Krista s veriacimi a všetkých veriacich medzi sebou navzájom (porov. Rim 12, 4 – 5). Kresťania sú „jeden“ (porov. Gal 3, 28) bez toho, aby strácali vlastnú individualitu, a v službe druhým sa jeho bytie realizuje až do dna. V tomto kontexte chápeme, prečo mimo tohto tela, mimo tejto jednoty Cirkvi v Kristovi, mimo tejto Cirkvi, ktorá – podľa slov Romana Guardiniho – „nesie v dejinách Kristov plný pohľad na svet“,¹⁶ viera stráca svoju „mieru“, nenachádza viac svoju rovnováhu a nevyhnutný priestor, o ktorý sa môže oprieť. Viera má nutne cirkevnú formu, vyznáva sa vnútri Kristovho tela ako konkrétne spoločenstvo veriacich. Práve z tohto cirkevného priestoru viera otvára jednotlivého kresťana všetkým ľuďom. Svätý Pavol tvrdí: „Lebo srdcom veríme (...) a ústami vyznávame...“ (Rim 10, 10). Viera nie je privátnou skutočnosťou, individualistickým ponímaním, subjektívnym názorom, ale rodí sa z počúvania a je určená na to, aby bola vyjadrená a stala sa ohlasovaním. Veď „ako uveria v toho, o kom nepočuli? A ako počujú bez kazateľa?“ (Rim 10, 14). Viera sa v kresťanovi stáva činnou, vychádzajúc z prijatého daru lásky, ktorá ho priťahuje ku Kristovi (porov. Gal 5, 6) a dáva mu účasť na putovaní Cirkvi, kráčajúcej dejinami v ústrety dovŕšeniu. Pre toho, kto bol takýmto spôsobom pretvorený, viera sa stáva svetlom jeho očí.

DRUHÁ KAPITOLA

AK NEUVERÍTE, NEPOCHOPÍTE

(porov. Iz 7, 9)

Viera a pravda

23. Ak neuveríte, nepochopíte (porov. Iz 7, 9). Takto sú preložené slová proroka Izaiáša, adresované kráľovi Achazovi v gréckej verzii hebrejskej Biblie, v Septuaginte, takzvanom preklade sedemdesiatich, uskutočnenom v egyptskej Alexandrii. Týmto spôsobom sa otázka poznania pravdy stala stredobodom viery. V hebrejskom texte však čítame niečo iné. V ňom prorok hovorí kráľovi: „Ak neuveríte, neobstojíte.“ Je tu slovná hra dvoch foriem slovesa amèn: „veriť“ (ta aminu) a „obstáť“ (te’amenu). Kráľ, zastrašený mocou svojich nepriateľov, hľadá istotu, ktorú mu môže dať zmluva s veľkou Asýrskou ríšou. Prorok ho teda vyzýva, aby sa spoľahol na jedinú pevnú skalu, ktorá stojí neochvejne, na Boha Izraela. Pretože Boh je spoľahlivý, je rozumné veriť v neho a stavať vlastnú istotu na jeho slove. Tohto Boha Izaiáš ďalej dvakrát nazve „Boh – Amen“ (porov. Iz 65, 16), neochvejný základ vernosti zmluve. Mohli by sme si myslieť, že grécka verzia sa pri prekladaní „obstáť“ a „pochopiť“ dopustila hlbokšej zmeny textu a prešla z biblického ponímania viery ako odovzdania sa Bohu na grécky význam „pochopiť“. Napriek tomu tento preklad, ktorý zaiste odráža dialóg s helenistickou kultúrou, nie je cudzí hlbokkej dynamike hebrejského textu. Pevnosť, istota, ktorú prorok prisľubuje kráľovi, prechádza do pochopenia Božieho konania a jednoty, ktorú Boh dáva životu človeka a dejinám izraelského ľudu. Prorok vyzýva pochopiť Pánove cesty a

nájsť v Božej vernosti múdry plán, ktorý vládne dejinám. Svätý Augustín vyjadril syntézu pojmov „pochopiť“ a „obstať“ vo svojich Vyznaniach, keď hovorí o pravde, ktorej možno dôverovať, aby človek mohol pevne stáť na nohách: „Obstojím a upevním sa v tebe, v tvojej pravde.“¹⁷ Zo širšieho kontextu vieme, že svätý Augustín chce ukázať, že táto spoľahlivá Božia pravda, ktorá pramení z Biblie, spočíva vo vernej prítomnosti Boha v dejinách, v jeho schopnosti držať pospolu časy a zhromažďovať rozptýlené dni človeka.¹⁸

24. Keď čítame Izaiášov text v tomto svetle, vedie nás k nasledujúcemu záveru: človek potrebuje poznanie, potrebuje pravdu, pretože bez nej neobstojí, nekráča vpred. Viera bez pravdy nás nespasí, nedáva našim krokom istotu. Zostáva len peknou rozprávkou, projekciou našich túžob po šťastí, niečím, čo nás uspokojí, len nakoľko chceme zostať vo svojich ilúziách. Alebo sa zúži na krásny cit, ktorý potešuje a zohrieva, ale zostáva podrobený zmenám našej duše, nestálosti čias, neschopný byť pevnou oporou na životných cestách. Ak by viera bola len takáto, mal by pravdu kráľ Achaz, ktorý nechcel stavať svoj život a bezpečnosť svojho kráľovstva na ciete. Avšak práve vďaka hlbokému vnútornému súvisu s pravdou je viera schopná ponúknuť nové svetlo, ktoré presahuje kráľove výpočty, lebo chápe konanie Boha, ktorý je verný svojej zmluve a svojim prisľúbeniam.

25. Poukazovať na spojivo medzi vierou a pravdou je dnes viac než inokedy dôležité práve pre krízu pravdy, v ktorej žijeme. V súčasnej kultúre vidíme často tendenciu prijímať ako pravdu len technologickú pravdu: pravdivé je len to, čo človek dokáže vytvoriť a zmerať prostredníctvom vedy; je pravdivé, čo funguje a robí život pohodlnejším a ľahším. Toto sa dnes javí ako jediná istá pravda, jediná pravda, ktorú možno akceptovať s inými, jediná, o ktorej možno spoločne diskutovať a spoločne sa o ňu usilovať. Na druhej strane by mali stáť pravdy jednotlivca, ktoré spočívajú v autentickosti bytia – toho, čo každý cíti vo svojom vnútri. Platia len pre jednotlivca a nemožno ich ponúknuť iným s nárokom slúžiť spoločnému dobru. Na veľkú pravdu, pravdu schopnú vysvetľovať celok osobného a spoločenského života, sa pozerá s podozrením. Nebola azda práve táto pravda – zaznieva otázka – požadovaná veľkými totalitnými systémami minulého storočia, pravda, ktorá vnucovala vlastnú globálnu koncepciu, aby potlačila osobné dejiny jednotlivca? Zostáva teda len relativizmus, ktorý sa už nezaujíma o pravdu všetkého, ktorá je v podstate aj otázkou o Bohu. Z takejto perspektívy je logické, že je tu snaha odstrániť spojivo medzi náboženstvom a pravdou, lebo toto spojivo je vraj koreňom fanatizmu, ktorý chce utláčať toho, kto sa nestotožňuje s jeho presvedčením. V tomto kontexte môžeme hovoriť o veľkom zabúdaní v našom súčasnom svete. Otázka o pravde je totiž otázkou pamäti, hlbkej pamäti, nakoľko sa obracia na niečo, čo nás predchádza a môže nás tak zjednotiť v širšej miere, než je naše malé a obmedzené „ja“. Je to otázka o pôvode všetkého, vo svetle ktorej možno vidieť cieľ a takto aj zmysel našej spoločnej cesty.

Poznanie pravdy a láska

26. Môže kresťanská viera v tejto situácii – pokiaľ ide o správne chápanie pravdy – poskytnúť službu v prospech spoločného dobra? Aby sme mohli odpovedať, je potrebné uvažovať nad typom poznania, ktoré je vlastné viere. Môže nám pomôcť výraz svätého Pavla, ktorý tvrdí: „srdcom veríme“ (Rim 10, 10). Srdce je v Biblii stredom človeka, v ktorom sa stretávajú všetky jeho dimenzie: telo a duch; interiorita osoby a jej otvorenosť voči svetu a druhým; intelekt, vôľa, city. Ak je srdce schopné držať pospolu všetky tieto dimenzie, je to vďaka tomu, že srdce je miestom, kde sa otvárame pravde i láske a nechávame sa nimi hlboko dotknúť a premeniť. Viera pretvára celú osobu práve natoľko, nakoľko sa táto otvára láske. V tomto vzájomnom spojení viery a lásky možno poznať tú formu poznania, ktoré je vlastné viere, jeho silu presvedčenia a jeho schopnosť osvetľovať naše kroky. Viera poznáva, keďže sa spája s láskou, pretože samotná láska prináša svetlo. Porozumenie viery sa rodí vtedy, keď prijímame veľkú Božiu lásku, ktorá nás vnútorne premieňa a dáva nám nový zrak, aby sme videli realitu.

27. Je známe, ako filozof Ludwig Wittgenstein vysvetľoval spojivo medzi vierou a istotou. Veriť je podľa neho skúsenosť, podobná zamilovanosti. Viera je teda niečo subjektívne, čo nemožno ponúknuť ako pravdu, platnú pre všetkých.¹⁹ Dnešnému človeku sa skutočne zdá, že otázka lásky nemá vôbec do činenia s pravdou. Láska sa dnes javí ako skúsenosť viazaná na svet nestálych citov, a nie na pravdu. Je toto skutočne primeraný opis lásky? V skutočnosti lásku nemožno redukovať len na cit, ktorý prichádza a odchádza. Zaiste, láska sa týka aj našej afektivity, avšak len preto, aby ju otvorila milovanej osobe a nastúpila tak na cestu, ktorá je vyjdením z uzavretosti vlastného ja a vykročením k druhému, aby sa vytvoril trvalý vzťah. Láska smeruje k zjednoteniu s milovanou osobou. Tu sa ukazuje, v akom zmysle láska potrebuje pravdu. Len ak sa láska zakladá na pravde, môže pretrvať v čase, prekonať prchavý okamih, zostať pevnou a byť oporou na spoločnej ceste. Ak láska nemá vzťah k pravde, je podriadená meniacim sa citom a neprekoná skúšku času. Pravá láska však zjednocuje všetky prvky našej osoby a stáva sa novým svetlom k veľkému a plnému životu. Bez pravdy láska nemôže ponúknuť pevný zväzok, nedokáže preniesť ja z jeho izolovanosti ani ho vyslobodiť z prchavého okamihu, aby budovalo život a prinášalo ovocie.

Ako láska potrebuje pravdu, aj pravda potrebuje lásku. Lásku a pravdu nemožno od seba oddeliť. Bez lásky sa pravda stáva pre konkrétny ľudský život chladnou, neosobnou a utláčajúcou. Pravda, ktorú hľadáme, pravda ponúkajúca zmysel našim krokom, nás osvetľuje vtedy, keď sa nás dotkne láska. Kto miluje, ten chápe, že láska je skúsenosťou pravdy, že ona sama otvára naše oči, aby sme videli celú skutočnosť novým spôsobom – v zjednotení s milovanou osobou. V tomto zmysle svätý Gregor Veľký napísal: „amor ipse notitia est“ – sama láska je poznaním a prináša so sebou novú logiku.²⁰ Ide o pohľad na svet na základe vzťahu, ktorý sa stáva odovzdávaným poznaním, videním vo videní druhého a spoločným videním všetkých vecí. Viliam zo Saint Thierry sledoval v stredoveku túto tradíciu, keď komentoval verš Piesne piesní, kde milý hovorí milej: tvoje oči sú očami holubice (porov. Pies 1, 15).²¹ Tieto dve oči, vysvetľuje Viliam – sú veriaci rozum a láska, ktoré sa stávajú jediným okom, aby dosiahli kontempláciu Boha, keď sa intelekt stáva „intelektom osvietenej lásky“.²²

28. Tento objav lásky ako prameňa poznania, ktorý patrí k pôvodnej skúsenosti každého človeka, nachádza svoje spoľahlivé vyjadrenie v biblickom ponímaní viery. Zakúšaním lásky, ktorou si Boh vyvolil Izrael a zrodil ho ako ľud, prichádza k pochopeniu jednoty Božieho plánu od počiatku k jeho dovŕšeniu. Pretože sa poznanie viery rodí z lásky Boha, ktorý si Izrael vyvolil a uzatvoril s ním zmluvu, je to poznanie, ktoré osvetľuje cestu dejinami. Aj preto v Biblii pravda a vernosť idú spolu: pravý Boh je verný Boh, ten, čo plní svoje sľuby a umožňuje chápať svoj plán v čase. Cez skúsenosť prorokov v bolesti vyhnanstva a v nádeji na definitívny návrat do svätého mesta Izrael vytušil, že táto Božia pravda presahuje jeho vlastné dejiny a zahŕňa celé dejiny sveta, počínajúc stvorením. Poznanie viery osvetľuje nielen osobitnú cestu jedného národa, ale celý beh stvoreného sveta od jeho počiatku po jeho dovŕšenie.

Viera ako počúvanie a videnie

29. Práve preto, že poznanie viery sa viaže na zmluvu verného Boha, ktorý nadväzuje s človekom vzťah lásky a obracia sa na neho slovom, je toto poznanie v Biblii prezentované ako počúvanie a je spojené so sluchom. Svätý Pavol použil formuláciu, ktorá sa stala klasickou: *fides ex auditu*, „viera je z počutia“ (porov. Rim 10, 17). Poznanie spojené so slovom je vždy osobné poznanie, ktoré spoznáva hlas, v slobode sa mu otvára a verne ho nasleduje. Preto svätý Pavol hovoril o „poslušnosti viery“ (porov. Rim 1, 5; 16, 26).²³ Okrem toho je viera poznaním, ktoré sa viaže na plynutie času, ktorý slovo potrebuje, aby v ňom bolo vyslovené: je to poznanie, ktoré sa možno naučiť len cestou nasledovania. Počúvanie pomáha dobre zobrazit' spojitost' poznania a lásky.

Čo sa týka poznania pravdy, počúvanie sa niekedy stavalo do protikladu s videním, ktoré bolo vlastné gréckej kultúre. Hoci svetlo z jednej strany ponúka kontempláciu všetkého – a po tom človek vždy túžil –, na druhej strane, zdá sa, nenecháva priestor slobode, pretože zostupuje z neba a vstupuje priamo do očí bez toho, že by si od nich vyžadovalo odpoveď. Okrem toho sa zdá, že videnie pozýva do statickej kontemplácie, oddelenej od konkrétneho času, v ktorom sa človek raduje i trpí. Podľa takéhoto ponímania akoby sa biblický prístup k poznaniu staval proti gréckemu, ktoré pri hľadaní komplexného pochopenia reality spojilo poznanie s videním.

Je však jasné, že tento domnelý protiklad nezodpovedá biblickej skutočnosti. Starý zákon spájal obidva typy poznania, pretože spája počúvanie Božieho slova s túžbou vidieť jeho tvár. Vďaka tomu bolo možné rozvinúť dialóg s helenistickou kultúrou, dialóg, ktorý patrí k jadru Písma. Sluch osvedčuje osobné povolanie a poslušnosť, ako aj skutočnosť, že pravda sa zjavuje v čase. Zrak zas ponúka plné videnie celej cesty a umožňuje nájsť svoje miesto vo veľkom Božom pláne. Bez takého videnia by sme mali k dispozícii len izolované fragmenty neznámeho celku.

30. Spojitosť medzi videním a počúvaním ako orgánmi poznania viery sa najjasnejšie javí v Jánovom evanjeliu. Pre štvrté evanjelium veriť znamená počúvať a súčasne aj vidieť. Počúvanie viery prebieha podľa formy poznania, vlastného lásky: je to osobné počúvanie, ktoré rozlišuje hlas a spoznáva v ňom Dobrého pastiera (porov. Jn 10, 3 – 5). Je to počúvanie, ktoré si vyžaduje nasledovanie, ako

sa to deje s prvými učeníkmi, ktorí „počuli, čo hovorí, a išli za Ježišom“ (Jn 1, 37). Na druhej strane sa viera spája aj s videním. Niekedy videnie Ježišových znamení predchádza vieru, ako napríklad v prípade Židov, ktorí po vzkriesení Lazára „videli, čo Ježiš urobil, a uverili v neho“ (porov. Jn 11, 45). Inokedy zas viera vedie k hlbšiemu videniu: „ak uveríš, uvidíš Božiu slávu“ (Jn 11, 40). Nakoniec sa videnie a viera prelínajú: „Kto verí vo mňa..., verí v toho, ktorý ma poslal. A kto vidí mňa, vidí toho, ktorý ma poslal“ (Jn 12, 44 – 45). Vďaka tejto jednote s počúvaním sa videnie stáva nasledovaním Krista a viera sa javí ako cesta videnia, na ktorej si oči zvykajú vidieť do hĺbky. Tak sa vo veľkonočné ráno prechádza od Jána, ktorý ešte za tmy pred prázdny hrobom „videl i uveril“ (Jn 20, 8), cez Máriu Magdalénu, ktorá len čo zbadá Ježiša (porov. Jn 20, 14) a chce ho zdržať, počuje výzvu, aby ho kontemplovala na jeho ceste k Otcovi, až po vyznanie samotnej Magdalény pred učeníkmi: „Videla som Pána!“ (Jn 20, 18).

Ako možno dosiahnuť takúto syntézu medzi počutím a videním? Stáva sa to možné vďaka konkrétnej Ježišovej osobe, ktorú možno vidieť a počuť. On je Slovo, ktoré sa stalo telom a ktorého slávu sme uvideli (porov. Jn 1, 14). Svetlo viery je svetlo Tváre, v ktorej vidno Otca. Pravda, ktorú chápe viera, je totiž vo štvrtom evanjeliu zjavením Otca v Synovi, v jeho tele a v jeho pozemských skutkoch. Je pravda, ktorú možno definovať ako vita luminosa 24 – Ježišov žiarivý život. Znamená to, že poznanie viery nás nevyzýva pozeráť len na čisto vnútornú pravdu. Pravda, ktorú nám viera odhaľuje, je pravda sústredená na stretnutie s Kristom, na rozjímanie nad jeho životom, na vnímanie jeho prítomnosti. V tomto zmysle svätý Tomáš hovorí o oculata fides apoštolov – o viere, ktorá vidí! – pri telesnom videní vzkrieseného Ježiša.²⁵ Vzkrieseného Ježiša videli na vlastné oči a uverili, mohli totiž preniknúť do hĺbky toho, čo videli, aby mohli vyznávať Božieho Syna, ktorý sedí po pravici Otca.

31. Len takto, prostredníctvom vtelenia, prostredníctvom prijatia našej ľudskej prirodzenosti, bolo možné dôjsť k plnosti poznania, ktorá je vlastná láske. Svetlo lásky sa totiž rodí, keď sa dotkne nášho srdca a prijímame do seba vnútornú prítomnosť milovaného, ktorý nám umožňuje spoznať jeho tajomstvo. Teraz chápeme, prečo spolu s počúvaním a videním je viera pre svätého Jána aj dotyk, ako hovorí v Prvom Jánovom liste: „čo sme počuli, čo sme na vlastné oči videli... a čoho sa naše ruky dotýkali, to zvestujeme: Slovo života“ (1 Jn 1, 1). Svojím vtelením, svojím príchodom medzi nás sa nás Ježiš dotýkal a prostredníctvom sviatostí sa nás aj dnes dotýka. Takto premenou nášho srdca nám Ježiš umožnil a umožňuje spoznať ho a vyznávať ako Božieho Syna. Vierou sa ho môžeme dotknúť a prijať moc jeho milosti. Keď svätý Augustín komentuje úsek o žene trpiacej na krvotok, ktorá sa dotýka Ježiša, aby bola uzdravená (porov. Lk 8, 45 – 46), tvrdí: „Dotknúť sa srdcom, to znamená veriť.“²⁶ Aj zástup sa tlačí okolo Ježiša, ale nezachytáva ho osobným dotyk, ktorý spoznáva jeho tajomstvo, že je Synom, ktorý zjavuje Otca. Len ak sa pripodobňujeme Ježišovi, dostávame zrak, schopný ho vidieť.

Dialóg medzi vierou a rozumom

32. Kresťanská viera, pretože hlása pravdu o absolútnej Božej láske a otvára sa moci tejto lásky, dosahuje najhlbší stred skúsenosti každého človeka, ktorý

prichádza k svetlu práve vďaka láske a je povolaný milovať, aby zotrval vo svetle. Prví kresťania, hnaní túžbou osvetľovať všetko, čo jestvuje Božou láskou, zjavenou v Ježišovi, a v snahe milovať touto láskou našli v gréckom svete a v jeho smäde po pravde vhodného partnera dialógu. Stretnutie evanjeliového posolstva s filozofickým myslením antického sveta sa stalo rozhodujúcim krokom, aby sa evanjelium dostalo ku všetkým národom a vytvorilo plodnú spoluprácu viery a rozumu, ktorá sa rozvíjala v priebehu storočí až do našich čias. Blahoslavený Ján Pavol II. vo svojej encyklike *Fides et ratio* ukázal, ako sa rozum a viera navzájom posilňujú.²⁷ Keď nájdeme plné svetlo Ježišovej lásky, objavujeme, že v každej našej láske bol prítomný záblesk jeho lásky, a chápeme, čo bolo jej posledným cieľom. Skutočnosť, že naša láska nesie so sebou svetlo, nám súčasne pomáha vidieť cestu lásky smerujúcu k jej naplneniu v plnom darovaní sa Božieho Syna za nás. V tomto okružnom pohybe svetlo viery osvetľuje všetky naše ľudské vzťahy, ktoré možno žiť v spojení s Kristovou láskou a nežnosťou.

33. V živote svätého Augustína nachádzame významný príklad takejto cesty, na ktorej hľadanie pravdy a jeho túžba po pravde a jasnosti boli integrované do horizontu viery, z ktorej dostával nové pochopenie. Na jednej strane prijal grécku filozofiu svetla s jej dôrazom na videnie. Jeho stretnutie s neoplatonizmom mu umožnilo spoznať paradigmu svetla, ktoré zostupuje zhora, aby osvetľovalo veci, a je tak symbolom Boha. Takto svätý Augustín pochopil božskú transcendenciu a objavil, že všetky veci majú v sebe transparentnosť, priezračnosť, vďaka ktorej môžu odrážať Božiu dobrotu, dobro. Oslobodil sa tak od manicheizmu, v ktorom predtým žil a ktorý ho viedol k presvedčeniu, že zlo a dobro neustále medzi sebou bojujú, navzájom sa zamieňajú a miešajú bez jasných kontúr. Keď pochopil, že Boh je svetlo, našiel novú orientáciu v živote, schopnosť rozpoznať zlo, za ktoré nesie vinu, a obrátiť sa k dobru.

Avšak na druhej strane v konkrétnej skúsenosti svätého Augustína, o ktorej on sám rozpráva vo svojich *Vyznaniach*, rozhodujúcim momentom na jeho ceste viery nebolo videnie Boha, presahujúceho tento svet, ale skôr počutie – keď v záhrade začul hlas, ktorý mu hovoril: „Vezmi a čítaj!“ Vtedy vzal do rúk zväzok s listami sv. Pavla a zastavil sa pri trinástej kapitole *Listu Rimanom*.²⁸ Tak sa ukázal osobný Boh Biblie, schopný hovoriť k človeku, zostúpiť a žiť spolu s ním i sprevádzať ho na ceste životom a prejavovať sa v čase počúvania a odpovede.

Toto stretnutie s Bohom slova však nevedlo svätého Augustína k tomu, aby odmietol svetlo a videnie. Vedený stále zjavením Božej lásky v Ježišovi, obe perspektívy navzájom integroval. Tak vypracoval filozofiu svetla, ktorá v sebe zahŕňa reciprocitu vlastnú slovu a otvára priestor slobode pohľadu do svetla. Ako k slovu patrí slobodná odpoveď, tak aj svetlo nachádza odpoveď v obraze, ktorý ho odráža. Svätý Augustín teda môže spojenie počutia a videnia nazvať „slovom, ktoré žiari vnútri človeka“.²⁹ Takto sa svetlo stáva akoby svetlom slova, pretože je svetlom osobnej Tváre, svetlom, ktoré nás osvetľuje, poveláva a chce sa odrážať na našej tvári, aby mohla zažiarit z nášho vnútra. Na druhej strane túžba vidieť všetko a nielen fragmenty dejín zostáva prítomná a naplní sa na konci, keď človek, ako hovorí svätec z Hippa, bude nazerať a milovať.³⁰ To však nie preto, že by bol schopný vidieť všetko svetlo, ktoré navždy zostane nevyčerpatelné, ale preto, že celý vstúpi do svetla.

34. Svetlo lásky, vlastné viere, môže osvecovať otázky našich čias o pravde. Pravda sa dnes často zužuje na subjektívnu autenticitu jednotlivca, platnú len pre individuálny život. Spoločná, všeobecná pravda v nás vyvoláva strach, pretože si ju spájame s neúprosným diktátom totalitarizmov. Ak je však pravda pravdou lásky a otvára sa v osobnom stretnutí s Iným a s druhými, potom sa vyslobodzuje z uzavretosti jednotlivca a môže sa stať súčasťou spoločného dobra. Pretože je pravdou lásky, nie je pravdou, ktorá sa násilne vnucuje, ani nepotláča jednotlivca. Keďže sa rodí z lásky, môže zasiahnuť srdce, osobný stredobod každého človeka. Z toho jasne vyplýva, že viera nie je neúprosná, ale rastie v spolužití, ktoré má v úcte druhého. Veriaci nie je arogantný. Naopak, pravda ho činí pokorným, uvedomuje si, že nie sme vlastníkmí pravdy, ale skôr ona objíma a vlastní nás. Istota viery nás nerobí ani strnulými, ale dáva nás do pohybu a umožňuje svedectvo a dialóg so všetkými.

Na druhej strane svetlo viery v jednote s pravdou lásky nie je cudzie materiálnemu svetu, pretože láska sa vždy žije v tele a duši. Svetlo viery je vtelené svetlo, ktoré prúdi z Ježišovho žiarivého života. Svetlo viery osvecuje aj hmotu, vkladá dôveru v jej poriadok, vie, že v nej sa otvára cesta harmónie a čoraz širšieho porozumenia. Pohľad viery je obohatením pre pohľad vedy. Vedca pozýva, aby zostal otvorený realite v celom jej nevyčerpatelnom bohatstve. Viera prebúdza aj kritický zmysel, keďže vede bráni vyhľadávať zadosťučinenie vo vlastných formuláciách a pomáha jej pochopiť, že príroda je vždy väčšia. Tým, že viera podnecuje obdiv nad tajomstvom stvorenia, rozširuje horizonty rozumu, aby lepšie osvetlila svet, ktorý sa otvára vedeckému bádaniu.

Viera a hľadanie Boha

35. Svetlo viery v Ježiša svieti aj na cestu všetkým, čo hľadajú Boha, a ponúka svoj vlastný kresťanský príspevok do dialógu s nasledovníkmi rozličných náboženstiev. List Hebrejom nám hovorí o svedectve spravodlivých, ktorí už pred zmluvou s Abrahámom s vierou hľadali Boha. O Henochovi sa hovorí, že „si získal svedectvo, že sa páči Bohu“ (Hebr 11, 5), čo nie je možné bez viery, „lebo kto prichádza k Bohu, musí veriť, že je a že odmieňa tých, čo ho hľadajú“ (Hebr 11, 6). Tak môžeme pochopiť, že cesta náboženského človeka vedie cez vyznanie Boha, ktorý sa o neho stará a ktorého nie je nemožné nájsť. Akú inú odmenu by mohol Boh ponúknuť tým, čo ho hľadajú, než to, že sa im dá nájsť? Ešte predtým nachádzame postavu Ábela. Aj tu sa chváli jeho viera, pre ktorú sa Bohu zapáčili jeho dary, obeta prvorodených z jeho stáda (porov. Hebr 11, 4). Náboženský človek sa snaží rozpoznávať Božie znamenia v každodenných skúsenostiach svojho života, v ročných obdobiach, v plodnosti zeme a v celom kozmickom pohybe. Boh je žiarivý a môžu ho nájsť aj tí, čo ho hľadajú s úprimným srdcom.

Obrazom takéhoto hľadania sú mudrci, vedení hviezdou až do Betlehema (porov. Mt 2, 1 – 12). Im sa Božie svetlo ukázalo ako cesta, ako hviezda, ktorá ich vedie cestou objavov. Hviezda tak hovorí o Božej trpezlivosti s našimi očami, ktoré si musia zvyknúť na jeho jas. Náboženský človek je na ceste a musí byť ochotný dať sa viesť, vyjsť zo seba, aby našiel Boha, ktorý vždy prekvapuje. Tento rešpekt Boha voči ľudskému zraku nám ukazuje, že ak sa človek blíži k Bohu, ľudské svetlo sa nerozplynie v nesmiernom Božom jase ako hviezda pohltaná svitaním, ale že žiari tým väčšími, čím viac sa blíži k pôvodnému ohňu ako zrkadlu odrážajúcemu jeho

jas. To, že kresťania vyznávajú Ježiša ako jediného Spasiteľa, potvrdzuje, že všetko Božie svetlo sa sústredilo v ňom, v jeho „žiarivom živote“, v ktorom sa odhaľuje pôvod a naplnenie dejín.³¹ Nejestvuje žiadna ľudská skúsenosť, žiaden ľudský prístup k Bohu, ktorý by nemohol byť prijatý, osvietený a očistený týmto svetlom. Čím viac sa kresťan ponára do kruhu, otvoreného Kristovmu svetlu, tým viac je schopný chápať a sprevádzať na ceste k Bohu každého človeka. Keďže viera nadobúda podobu cesty, týka sa aj života ľudí, ktorí hoci neveria, túžia veriť a neustávajú v hľadaní. V miere, akou sa otvárajú láske s úprimným srdcom a vydávajú sa na cestu s tým svetlom, ktoré dokážu prijať, už žijú na ceste viery, i keď si to neuvedomujú. Snažia sa konať tak, akoby Boh jestvoval. Robia tak neraz preto, lebo uznávajú jeho dôležitosť, aby našli pevnú orientáciu v bežnom živote, alebo preto, že uprostred temnoty zakúšajú túžbu po svetle či zakúšajú, aký veľký a krásny je život a že Božia prítomnosť by ho učinila ešte väčším. Svätý Irenej z Lyonu hovorí, že Abrahám prv než začul Boží hlas, už ho hľadal „v horúcej túžbe svojho srdca“ a „prechádzal celý svet a pýtal sa, kde je Boh“, kým sa „Boh zmiloval nad tým, ktorý ho sám v tichu hľadal“.³² Kto sa vydá na cestu, aby konal dobro, už sa približuje k Bohu a je podporovaný jeho pomocou, pretože dynamike Božieho svetla je vlastné osvecovať naše oči, keď kráčajú k plnosti lásky.

Viera a teológia

36. Pretože viera je svetlo, pozýva nás čím hlbšie sa doň ponárať, čoraz viac skúmať horizont, ktorý osvecuje, aby sme lepšie poznali to, čo milujeme. Z tejto túžby sa rodí kresťanská teológia. Je teda jasné, že teológia nie je možná bez viery a že je súčasťou samotného dynamizmu viery, ktorá hľadá hlbšie pochopenie Božieho sebazjavenia, ktoré vrcholí v tajomstve Krista. Prvým dôsledkom teda je, že v teológii sa pri bádani a poznávaní neuplatňuje len úsilie rozumu, ako je to v exaktných vedách. Boha nemožno redukovat' na predmet. On je subjekt, ktorý sa dáva poznať a zjavuje sa vo vzťahu medzi osobou a osobou. Pravá viera orientuje rozum, aby sa otvoril svetlu prichádzajúcemu od Boha a mohol tak Boha hlbšie poznať, vedený láskou k pravde. Veľkí stredovekí učitelia a teológovia ukázali, že teológia ako veda o viere je účasťou na poznaní, ktoré má Boh o sebe samom. Teológia teda nie je len slovom o Bohu, ale predovšetkým prijatie a hľadanie hlbšieho porozumenia toho slova, ktorým sa Boh na nás obracia, slova, ktoré Boh vyslovuje o sebe samom, pretože je večným dialógom spoločenstva a človeka vovádza dovnútra tohto dialógu.³³ Súčasťou teológie je teda aj pokora, ktorá sa nechá „dotknúť“ Bohom, uznáva svoje limity vzhľadom na mystérium a vydáva sa skúmať nepreniknuteľné bohatstvá tohto mystéria disciplínou, vlastnou rozumu. Teológia uplatňuje aj cirkevnú formu viery; jej svetlo je svetlom veriaceho subjektu, ktorým je Cirkev. To jednak predpokladá, že teológia slúži viere kresťanov, pričom pokorne uchováva a prehlbuje vieru všetkých, najmä prostých veriacich. Okrem toho, keďže teológia žije z viery, nepovažuje magistérium pápeža a biskupov v spoločenstve s ním za niečo vonkajšie, za obmedzovanie svojej slobody. Naopak, teológia ich považuje za jeden zo svojich vnútorných konštitutívnych momentov, keďže magistérium zaisťuje kontakt s pôvodným prameňom, a teda ponúka istotu, že čerpá z Kristovho slova v jeho celosti.

TRETIA KAPITOLA

ODOVZDÁVAM VÁM, ČO SOM PRIJAL

(porov 1 Kor 15, 3)

Cirkev, matka našej viery

37. Kto sa otvoril Božej láske, počul jej hlas a prijal jej svetlo, nemôže si tento dar nechať pre seba. Pretože viera je počúvaním a videním, aj sa odovzdáva ako slovo a ako svetlo. Keď apoštol Pavol písal Korint'anom, použil práve tieto dva obrazy. Na jednej strane hovorí: „Ale pretože máme toho istého ducha viery, ako je napísané: ‚Uveril som, a preto som povedal,‘ aj my veríme, a preto hovoríme“ (2 Kor 4, 13). Prijaté slovo sa stáva odpoveďou, vyznaním, a tak zaznieva aj druhým a pozýva ich, aby uverili. Na druhej strane sa Pavol odvoláva aj na svetlo: „A my všetci s odhalenou tvárou hľadáme ako v zrkadle na Pánovu slávu a Pánov Duch nás premieňa na taký istý, čoraz slávnejší obraz“ (2 Kor 3, 18). Je to svetlo, ktoré sa odráža z jednej tváre na druhú, ako Mojžiš, ktorý v sebe niesol odlesk Božej slávy potom, čo hovoril s Bohom: „Boh... zažiaril aj v našich srdciach na osvetlenie poznania Božej slávy v tvári Ježiša Krista“ (2 Kor 4, 6). Ježišovo svetlo žiari v tvári kresťanov ako v zrkadle a tak sa šíri až k nám, aby sme mohli aj my mať účasť na tomto videní a odrážať na ostatných jeho svetlo, ako vo veľkonočnej liturgii svetlo jednej sviece zažína toľké iné sviece. Viera sa šíri takpovediac kontaktom, z jedného človeka na druhého, ako sa plameň zapaluje od iného plameňa. Kresťania napriek svojej chudobe zasievajú také silné semeno, že sa stáva veľkým stromom a je schopné naplniť svet svojím ovocím.

38. Odovzdávanie viery, ktorá žiari všetkým ľuďom na všetkých miestach, prechádza aj po časovej osi z generácie na generáciu. Pretože sa viera rodí zo stretnutia, ktoré sa odohráva v dejinách a osvecuje našu cestu v čase, musí sa odovzdávať v priebehu stáročí. Ježišova tvár k nám prichádza nepretržitou reťazou svedectva. Ako je to možné? Ako si môžeme byť istí, že počas stáročí čerpáme z „pravého Krista“? Ak by bol človek len izolovaným individuum, ak by sme chceli vychádzať len z individuálneho ja, ktoré chce v sebe nájsť istotu svojho poznania, takáto istota by nebola možná. Nemôžem sám od seba vidieť niečo, čo sa odohralo v takej vzdialenej dobe. Avšak toto nie je jediný spôsob, akým človek poznáva. Osoba žije vždy vo vzťahu. Prichádza od druhých, patrí druhým, jej život sa stáva väčším v stretnutí s inými. Dokonca aj vlastné poznanie, poznanie samého seba je „relacionálne“, má povahu vzťahu a viaže sa na iných, čo nás predchádzali: v prvom rade na našich rodičov, ktorí nám dali život a meno. Samotný jazyk, slová, ktorými interpretujeme náš život a svoju realitu, prichádzajú k nám od druhých, chránené v živej pamäti druhých. Poznanie nás samých je možné, len ak máme účasť na väčšej pamäti. To isté sa deje aj vo viere, ktorá privádza ľudský spôsob chápania k plnosti. Minulosť viery, onen skutok Ježišovej lásky, ktorý vo svete zrodil nový život, prichádza k nám v pamäti druhých, svedkov, uchovávaný živý v tom jedinečnom subjekte pamäti, ktorým je Cirkev. Cirkev je matkou, ktorá nás učí rozprávať jazykom viery. Svätý Ján kládol dôraz na tento aspekt vo svojom

evanjeliu, keď spolu spájali vieru i pamäť a obe spájali s pôsobením Ducha Svätého, ktorý, ako hovorí Ježiš, „pripomenie vám všetko“ (Jn 14, 26). Láska, ktorou je Duch prebývajúcí v Cirkvi, udržiava navzájom zjednotené všetky časy a robí nás Ježišovými súčasníkmi i stáva sa tak sprievodcom na našom kráčaní vo viere.

39. Je nemožné veriť osamotene. Viera nie je len individuálne rozhodnutie, ku ktorému dochádza vnútri veriaceho. Nie je izolovaným vzťahom medzi ja veriaceho a božským ty, medzi autonómnym subjektom a Bohom. Zo svojej vlastnej povahy sa otvára nám, nastáva vždy v rámci spoločenstva Cirkvi. Pripomína nám to dialogická forma Kréda, používaná v krstnej liturgii. Viera sa vyjadruje odpoveďou na pozvanie, na slovo, ktoré treba počúvať, ktoré nepochádza odo mňa, a preto je súčasťou dialógu a nemôže byť len vyznaním, rodiacim sa v jedincovi. Odpovedať v jednotnom čísle verím môže len ten, kto zároveň patrí do veľkého spoločenstva, len preto, že sa hovorí aj veríme. Táto otvorenosť k cirkevnému my sa odohráva podľa otvorenosti, ktorá je vlastná Božej láske. Tá nie je len vzťahom medzi Otcom a Synom, medzi ja a ty, ale v Duchu je to aj my, spoločenstvo osôb. To je dôvod, prečo ten, čo verí, nie je nikdy sám a prečo viera má tendenciu šíriť sa a pozývať aj druhých do svojej radosti. Kto prijme vieru, objaví, že priestory jeho ja sa rozširujú a rodia sa v ňom nové vzťahy, ktoré obohacujú jeho život. Pôsobivo to vyjadril Tertulian, ktorý o katechumenovi hovorí, že je „po obmytí nového zrodenia“ prijatý do domu matky, aby zopál ruky a spolu s bratmi sa modlil Otče náš ako člen novej rodiny.³⁴

Sviatosti a odovzdávanie viery

40. Cirkev, tak ako každá rodina, odovzdáva svojim deťom obsah svojej pamäti. Ako dosiahnuť, aby sa nič nestratilo, a, naopak, aby sa všetko čoraz viac prehĺbilo v dedičstve viery? Deje sa to prostredníctvom apoštolskej Tradície, uchovávané v Cirkvi pôsobením Ducha Svätého, takže máme živý kontakt s našou základnou pamäťou. V tom, čo nám bolo odovzdané od apoštolov – ako zdôrazňuje Druhý vatikánsky koncil –, „je všetko, čo pomáha Božiemu ľudu sväto žiť a rásť vo viere. Takto Cirkev vo svojom učení, živote a kulte zachováva a všetkým pokoleniam odovzdáva všetko, čím sama je, a všetko, v čo verí“.³⁵ Viera totiž potrebuje prostredie, v ktorom možno dosvedčovať i komunikovať a ktoré je primerané tomu, čo sa pertraktuje. Na odovzdávanie nejakého čisto doktrínálneho obsahu, nejakej myšlienky by možno stačila kniha alebo opakovanie ústneho posolstva. Avšak to, čo sa komunikuje v Cirkvi, čo sa odovzdáva v jej živej tradícii, je nové svetlo, ktoré sa rodí zo stretnutia so živým Bohom. Je to svetlo, ktoré sa dotýka človeka v jeho jadre, v srdci, zapája jeho myseľ, vôľu i city a otvára ho živým vzťahom v spoločenstve s Bohom i s druhými. Na odovzdávanie takejto plnosti jestvuje osobitný prostriedok, ktorý zapája celú osobu, telo a ducha, vnútorný svet človeka i jeho vzťahy. Týmto prostriedkom sú sviatosti, slávené v liturgii Cirkvi. V nich sa odovzdáva vtelená pamäť, viazaná na isté miesta a životné obdobia v spojení so všetkými zmyslami. V nich je osoba ako živý člen živého subjektu začlenený do tkaniva komunitných vzťahov. Ako je pravda, že sviatosti sú sviatosťami viery,³⁶ treba povedať, že aj samotná viera je štruktúrovaná sviatosťne. Oživenie viery prechádza oživením nového sviatosťného zmyslu ľudského života a kresťanskej existencie. Ukazuje pritom, ako sa to, čo je viditeľné a materiálne,

otvára mystériu večnosti.

41. Odovzdávanie viery sa odohráva v prvom rade prostredníctvom krstu. Mohlo by sa zdať, že krst je len prostriedkom, symbolicky vyjadrujúcim vyznanie viery, pedagogickou pomôckou pre tých, čo potrebujú obrazy a gestá, ale bez ktorého by sa dalo v podstate aj zaobiť. Jeden z výrokov svätého Pavla ohľadom krstu nám pripomína, že to nie je tak. Tvrdí, že „krstom sme teda s ním boli pochovaní v smrť, aby sme tak, ako bol Kristus vzkriesený z mŕtvych Otcovou slávou, aj my žili novým životom“ (Rim 6, 4). V krste sa stávame novým stvorením a adoptovanými Božími deťmi. Apoštol potom tvrdí, že kresťanovi bola zverená „forma náuky“ (typos didachés), ktorej sa zo srdca podriadiť (porov. Rim 6, 17). V krste človek prijíma aj náuku, ktorú má vyznávať, a nový konkrétny spôsob života, ktorý si vyžaduje zapojenie celej jeho osoby a ktorá ho uvádza na cestu dobra. Je prenesený do nového prostredia, zverený novému prostrediu, novému spôsobu spoločného konania v Cirkvi. Krst nám tak pripomína, že viera nie je dielom izolovaného jednotlivca, nie je úkonom, ktorý môže vykonať človek, stavajúci len na vlastných silách, ale že ju treba prijať vstupom do cirkevného spoločenstva, ktoré odovzdáva Boží dar: nikto nekrstí seba samého, tak ako sa nikto sám od seba nerodí do života. Boli sme pokrstení.

42. Aké sú krstné prvky, ktoré nás vovádzajú do tejto „formy náuky“? Nad katechumenom sa predovšetkým vzýva meno Najsvätejšej Trojice: Otec, Syn a Duch Svätý. Od počiatku sa tak ponúka syntéza cesty viery. Boh, ktorý povolal Abraháma a chcel sa volať jeho Bohom; Boh, ktorý zjavil svoje meno Mojžišovi; Boh, ktorý nám v dare svojho Syna plne zjavil tajomstvo svojho mena, tento Boh dáva pokrstenému novú synovskú identitu. Takto sa ukazuje zmysel úkonu, ktorý sa koná v krste, ponorenie do vody. Voda je súčasne symbolom smrti, ktorý nás vyzýva prejsť konverziou z ja v otvorenosti väčšiemu Ja. No voda je súčasne symbolom života, lonom, v ktorom sa znovu rodíme nasledovaním Krista v jeho novej existencii. Tak nám krst – prostredníctvom ponorenia do vody – hovorí o inkarnovanej štruktúre viery. Kristovo pôsobenie sa nás dotýka v našej plnej osobnej realite, radikálne nás pretvára a činí nás adoptívnymi Božími deťmi, ktoré majú účasť na jeho božskej prirodzenosti. Tým mení všetky naše vzťahy, našu konkrétnu situáciu vo svete a vo vesmíre i otvára ich pre život v spoločenstve s ním. Tento dynamizmus premeny, vlastný krstu, pomáha nám chápať dôležitosť katechumenátu, ktorý má dnes aj v spoločnostiach so starobylými kresťanskými koreňmi, v ktorých rastúci počet dospelých pristupuje k sviatosti krstu, jedinečný význam pre novú evanjelizáciu. Je to príprava na krst a na premenu celej existencie v Kristovi.

Na pochopenie spojitosti medzi krstom a vierou nám môže poslúžiť pripomenutie textu proroka Izaiáša, ktorý sa v starovekej kresťanskej literatúre spájal s krstom: „Ten bude bývať na výsostiach, skalopevný je jeho hrad, dostane chleba a voda sa mu neminie“ (Iz 33, 16).³⁷ Pokrstený, ktorý bol zachránený z vôd smrti, mohol zastať na pevnej skale, pretože našiel istotu, o ktorú sa môže oprieť. Tak sa voda smrti mení na vodu života. Grécky text ju opisuje ako vodu pistós, vernú vodu. Voda krstu je verná, lebo jej možno dôverovať a pretože jej prúd vovádza do dynamiky Ježišovej lásky, ktorá je zdrojom istoty na našej životnej ceste.

43. Štruktúra krstu, vyjadrujúca znovuzrodenie, v ktorom dostávame nové meno a

nový život, nám pomáha pochopiť zmysel a dôležitosť krstu detí. Dieťa nie je schopné slobodného úkonu, ktorým sa prijíma viera, nemôže ju ešte samo vyznávať, a práve preto ju v jeho mene vyznávajú rodičia a krstní rodičia. Viera sa žije vnútri spoločenstva Cirkvi, je včlenená do spoločného my. Tak dieťa môže byť podporované druhými, jeho rodičmi a krstnými rodičmi, a môže byť prijaté do ich viery, ktorá je vierou Cirkvi, symbolicky vyjadrenou svetlom sviece, ktorú počas krstnej liturgie otec zapalať od veľkonočnej sviece. Táto štruktúra krstu poukazuje na synergiu medzi Cirkvou a rodinou pri odovzdávaní viery. Rodičia sú podľa slov svätého Augustína povolaní nie- len deti zrodiť pre život, ale ich aj prinášať k Bohu, aby tak boli prostredníctvom krstu znovuzrodené ako Božie deti a prijali dar viery.³⁸ Deti tak spolu so životom dostávajú základnú orientáciu svojho života a istotu dobrej budúcnosti. Túto orientáciu neskôr upevní sviatosť birmovania pečatou Ducha Svätého.

44. Sviatosťná povaha viery nachádza svoje maximálne vyjadrenie v Eucharistii. Tá je cenným pokrmom viery, stretnutím s Kristom, prítomným reálnym spôsobom v najvyššom skutku lásky, v darovaní seba samého, ktoré rodí život. V Eucharistii sa prelínajú dve osi, po ktorých viera prechádza. Na jednej strane je to os dejín: Eucharistia je úkon pamäti, aktualizácia mystéria, v ktorom minulosť ako smrť i vzkriesenie prejavuje svoju schopnosť otvárať budúcnosť a anticipovať konečnú plnosť. Liturgia nám to pripomína výrazom hodie, dnes, vzťahujúcim sa na mystérium spásy. Na druhej strane je tu aj os, ktorá vedie z viditeľného sveta do neviditeľného. V Eucharistii sa učíme vidieť hĺbku reality. Chlieb a víno sa premieňajú na telo a krv Krista, ktorý sa sprítomňuje na svojej veľkonočnej ceste k Otcovi: tento pohyb nás s telom a dušou vovádza do pohybu všetkého stvorenia k svojmu naplneniu v Bohu.

45. V slávení sviatostí Cirkve odovzdáva svoju pamäť, a to najmä vyznávaním viery. Nejde v ňom ani tak o súhlas so súhrnom abstraktných právd. Naopak, vo vyznávaní viery sa celý život vydáva na cestu k plnému spoločenstvu so živým Bohom. Môžeme povedať, že v Kréde je veriaci vyzývaný vstúpiť do tajomstva, ktoré vyznáva, a nechať sa premeniť tým, čo vyznáva. Aby sme pochopili zmysel tohto tvrdenia, je potrebné zamyslieť sa predovšetkým nad obsahom Kréda. Má trinitárnu štruktúru: Otec a Syn sa zjednocujú v Duchu lásky. Veriaci tak potvrdzuje, že stred bytia, najhlbšie tajomstvo všetkých vecí, je božským spoločenstvom. Okrem toho Krédo obsahuje aj kristologické vyznanie: predstavujú sa tu tajomstvá Ježišovho života až po jeho smrť, zmŕtvychvstanie a očakávanie jeho konečného príchodu v sláve. Hovorí sa teda, že tento Boh spoločenstva, výmeny lásky medzi Otcom a Synom v Duchu, je schopný objasniť ľudské dejiny a viesť človeka do svojho dynamizmu života, ktoré má v Otcovi svoj počiatok i svoj konečný cieľ. Ten, kto vyznáva vieru, vidí, ako je včlenený do pravdy, ktorú vyznáva. Nemôže pravdivo vyslovovať slová Kréda bez toho, aby ním bol pretváraný, bez toho, že by sa zaradil do dejín lásky, ktoré ho objímajú, rozširujú jeho bytie a umožňujú mu účasť na veľkom spoločenstve onoho posledného subjektu, ktorý prednáša Krédo a ktorým je Cirkev. Všetky pravdy, v ktoré sa verí, vyjadrujú tajomstvo nového života viery ako cesty spoločenstva so živým Bohom.

Viera, modlitba a Desatoro

46. Pri vernom odovzdávaní pamäti Cirkvi sú podstatné aj ďalšie dva prvky. Na prvom mieste je to Modlitba Pána, Otče náš. V nej sa kresťan učí osvojovať si duchovnú skúsenosť samého Krista a začína vidieť Kristovými očami. Od toho, ktorý je Svetlom zo Svetla, jednorodený Syn Otca, poznáme Boha aj my a môžeme aj v iných zapáliť túžbu priblížiť sa k nemu.

Okrem toho je nemenej dôležité spojivo medzi vierou a Desatorom. Ako sme povedali, viera otvára cestu, ktorou treba prechádzať a ktorá sa otvára stretnutím so živým Bohom. Preto vo svetle viery a plného odovzdania sa Bohu, ktorý zachraňuje, Desatoro nadobúda svoju najhlbšiu pravdu, vyjadrenú v slovách, ktorými sa začína: „Ja som Pán, tvoj Boh, ktorý ťa vyviedol z egyptskej krajiny, z domu otroctva“ (Ex 20, 2). Desatoro nie je zbierka negatívnych predpisov, ale konkrétnych smerovníkov, ako vyjsť z púšte na seba zameraného i v sebe samom uzavretého ja a ako vstúpiť do dialógu s Bohom, nechať sa objasniť jeho milosrdenstvom a stať sa nositeľom jeho milosrdenstva. Viera tak vyznáva Božiu lásku, pôvod i oporu všetkého a necháva sa podnecovať na ceste k plnosti spoločenstva s Bohom. Desatoro sa javí ako cesta vďačnosti, odpovede na lásku, ktorá je možná vďaka tomu, že sme sa vo viere otvorili skúsenosti premieňajúcej lásky Boha k nám. Táto cesta dostáva nové svetlo z toho, čo Ježiš učí vo svojej reči na vrchu (porov. Mt 5 – 7).

Dotkol som sa tak štyroch prvkov, ktoré zhŕňajú poklad pamäti, ktorú Cirkev odovzdáva: vyznávanie viery, slávenie sviatostí, cesta Desatora a modlitba. Katechéza Cirkvi bola tradične štruktúrovaná okolo nich, vrátane Katechizmu Katolíckej cirkvi, základného nástroja toho jednotiaceho úkonu, ktorým Cirkev odovzdáva celý obsah viery, „všetko, čo sama je a v čo verí“.39

Jednota a integrita viery

47. Jednota Cirkvi sa v čase a priestore spája s jednotou viery: „Jedno je telo a jeden Duch... jedna viera“ (Ef 4, 4 – 5). Dnes sa môže zdať, že je možné dosiahnuť jednotu ľudí v spoločnom úsilí o dobro, v tom, že sa majú radi, že prežívajú ten istý osud či spoločný cieľ. Ale ukazuje sa, aké veľmi ťažké je koncipovať jednotu v samotnej pravde. Zdá sa nám, že jednota tohto druhu odporuje slobode myslenia a autonómii jednotlivca. Skúsenosť lásky nám však hovorí, že práve v láske je možné dosiahnuť spoločný pohľad; v nej sa učíme vidieť skutočnosť očami toho druhého a to, že nás to neochudobňuje, naopak, obohacuje náš pohľad. Pravá láska podľa miery božskej lásky si vyžaduje pravdu a v spoločnom pohľade na pravdu, ktorou je Ježiš Kristus, sa stáva pevnou a hlbokou. To prináša aj radosť viery, jednotu videnia v jednom tele a v jednom duchu. V tomto duchu mohol svätý Lev Veľký tvrdiť: „Kým viera nie je jedna, nie je vierou.“40

V čom spočíva tajomstvo takejto jednoty? Viera je „jedna“ predovšetkým vďaka jednote Boha, ktorého poznávame a vyznávame. Na neho sa vzťahujú všetky články viery a sú cestami k poznaniu jeho bytia i konania. Preto obsahujú jednotu, ktorá je vyššia než akákoľvek iná jednota, akú môžeme vybudovať svojím myslením, vlastní jednotu, ktorá nás obohacuje, delí sa s nami a činí nás „jedným“.

Viera je jedna aj preto, že sa obracia na jediného Pána, na Ježišov život, na jeho konkrétne dejiny, ktoré prežíva s nami. Svätý Irenej z Lyonu to objasnil vo vzťahu k

heretickým gnostikom. Tí obhajovali dva druhy viery: jedna hrubá, neotesaná viera jednoduchých ľudí, nedokonalá viera, ktorá sa držala na úrovni Kristovho tela a rozjímania o jeho tajomstve. A druhá hlbšia a dokonalá viera, vyhradená malému okruhu zasvätených, ktorá sa rozumom povznášala nad Ježišovo telo smerom k tajomstvám neznámeho božstva. Voči takémuto prístupu, ktorý má svoju príťažlivosť a svojich stúpencov aj v našej dobe, svätý Irenej poukazuje na to, že viera je len jedna jediná, pretože vždy prechádza konkrétnym bodom vtelenia, pričom nikdy nepresahuje Kristovo telo a jeho dejiny, pretože Boh sa chcel plne zjaviť práve v nich. Preto nie je rozdiel vo viere medzi „tým, čo o nej dokáže povedať veľmi veľa“, a „tým, kto o nej dokáže povedať len veľmi málo“, medzi tým, kto je vyšší a kto je menej schopný: ani prvý nemôže k viere nič pridať, ani druhý jej nič neuberie.⁴¹

Napokon viera je jedna aj preto, že ju vyznáva celá Cirkev, ktorá je jedno telo a jeden duch. V spoločenstve s jediným subjektom, ktorým je Cirkev, prijímame aj spoločný pohľad. Vyznávaním tej istej viery staviame na tej istej skale, sme pretváraní tým istým Duchom lásky, vyžarujeme jediné svetlo a máme jediný pohľad, ktorým prenikáme realitu.

48. Vzhľadom na to, že viera je len jedna, musí byť vyznávaná v celej svojej čistote a celistvosti. Práve preto, že všetky články viery sa spájajú a tvoria jednotu, popierať jeden z nich – aj z tých, čo by sa mohli zdať menej dôležité – znamená ohrozovať celok. V každej dobe sa niektoré body viery javia ako ľahšie či ťažšie prijateľné: preto je potrebné bdieť, aby sa odovzdával celý poklad viery (porov. 1 Tim 6, 20), a klásť patričný dôraz na všetky aspekty Vyznania viery. Pretože jednota viery je jednotou Cirkvi, odňať niečo viere znamená odňať niečo pravde spoločenstva. Otcovia opisovali vieru ako telo, telo pravdy, ktoré má rozličné údy analogicky s Kristovým telom aj s jeho predĺžením v Cirkvi.⁴² Integrita viery bývala spájaná aj s obrazom panenskej Cirkvi a jej vernosti v snubnej láske ku Kristovi: ohroziť vieru znamená ohroziť spoločenstvo s Pánom.⁴³ Jednota viery je teda jednotou živého organizmu, ako na to správne poukázal John Henry Newman, keď medzi charakteristické znaky rozpoznávania vieroučnej kontinuity v čase zaradil aj jej moc prijať do seba všetko, čo sa nachádza v rôznych prostrediach, v ktorých sa vyskytuje, a v rôznych kultúrach, ktoré stretá,⁴⁴ pričom všetko očisťuje a privádza k svojmu lepšiemu vyjadreniu. Viera sa tak javí ako univerzálna, katolícka, pretože jej svetlo rastie, aby osvecovalo celý vesmír a celé dejiny.

49. Na službu jednoty viery a jej integrálneho odovzdávania Pán dal Cirkvi dar apoštolskej postupnosti. Jej prostredníctvom je zaručená kontinuita pamäti Cirkvi a možno s istotou čerpať z čistého zdroja, z ktorého viera pramení. Garancia spojenia s pôvodným zdrojom je teda daná živými osobami, čo zodpovedá živej viere, ktorú Cirkev odovzdáva. Stojí na vernosti svedkov, ktorých si Pán vybral na takúto úlohu. Preto Magistérium vždy hovorí v poslušnosti pôvodnému Slovu, ktoré počúva, uchováva a predkladá.⁴⁵ V reči, ktorou sa svätý Pavol v Miléte lúči so staršími z Efezu a ktorú zachytáva svätý Lukáš v Skutkoch apoštolov, dosvedčuje, že plnil poslanie, ktoré mu zveril Pán, aby zvestoval „Božiu vôľu celú“ (Sk 20, 27). Táto vôľa k nám prichádza v jej celistvosti vďaka Magistériu Cirkvi a spolu s ňou radosť, že ju môžeme aj celú uskutočniť.

ŠTVRTÁ KAPITOLA

BOH IM PRIPRAVUJE MESTO

(porov. Hebr 11, 16)

Viera a spoločné dobro

50. Keď List Hebrejom vykresľuje dejiny patriarchov a spravodlivých Starého zákona, kladie dôraz na podstatný aspekt ich viery. Viera sa prejavuje nielen ako cesta, ale aj ako budovanie, ako príprava miesta, na ktorom by človek mohol bývať spolu s inými. Prvým staviteľom je Noe, ktorý dokáže v arche zachrániť svoju rodinu (porov. Hebr 11, 7). Potom sa objavuje Abrahám, o ktorom sa hovorí, že býval v stane, pretože veril a očakával mesto s pevnými základmi (porov. Hebr 11, 9 – 10). Tak vo vzťahu s vierou povstáva nová spoľahlivosť, nová pevnosť, ktorú môže dať len Boh. Ak človek viery stavia na Bohu Amen, na vernom Bohu (porov. Iz 65, 16), a tak aj on sám sa stáva pevný, potom môžeme dodať, že pevnosť viery sa týka aj mesta, ktoré Boh pripravuje pre človeka. Viera ukazuje, aké pevné môžu byť vzťahy medzi ľuďmi, keď je medzi nimi prítomný Boh. Nevzťahuje sa len na vnútornú stálosť, na pevné presvedčenie jednotlivca. Viera osvecuje aj vzťahy medzi ľuďmi, pretože sa rodí z lásky a sleduje dynamiku Božej lásky. Spoľahlivý Boh dáva ľuďom spoľahlivé mesto.

51. Práve vďaka svojej spojitosti s láskou (porov. Gal 5, 6) sa svetlo viery dáva do konkrétnych služieb spravodlivosti, práva a pokoja. Viera sa rodí zo stretnutia s prvotnou Božou láskou, v ktorej sa odhaľuje zmysel a dobro nášho života. Ten je osvecovaný natoľko, nakoľko vstupuje do dynamizmu, ktorý táto láska otvára; teda nakoľko sa stáva cestou a praxou smerujúcou k plnosti lásky. Svetlo viery je schopné využiť bohatstvo ľudských vzťahov, ich schopnosť udržať sa, byť vierohodnými a obohacovať spoločný život. Viera človeka nevzdďaľuje od sveta a nie je jej cudzou angažovanosť našich súčasníkov. Bez vierohodnej lásky nič nemôže ľudí udržať skutočne zjednotených. Inak by si jednotu medzi nimi bolo možné predstaviť, iba ak by sa zakladala na užitočnosti, na zhode záujmov, na strachu, nie však na tom, že je dobre žiť pospolu, ani na radošti, ktorú môže vyvolať jednoduchá prítomnosť druhého. Viera pomáha pochopiť architektúru ľudských vzťahov, lebo vidí ich najhlbší základ a konečné určenie v Bohu, v jeho láske, čím osvecuje umenie stavať a stáva sa službou spoločnému dobru. Áno, viera je dobro pre všetkých, je to spoločné dobro; jej svetlo neosvecuje len vo vnútri Cirkvi ani neslúži iba budovaniu večného mesta na druhom svete. Viera nám pomáha budovať našu spoločnosť, aby kráčala k nádejnej budúcnosti. List Hebrejom v tejto súvislosti – ako príklad medzi ľuďmi viery – spomína Samuela a Dávida, ktorým viera umožnila, „vykonávať spravodlivosť“ (Hebr 11, 33). Tento výraz sa tu vzťahuje na ich spravodlivú vládu, na tú múdrosť, ktorá prináša ľudu pokoj (porov. 1 Sam 12, 3 – 5; 2 Sam 8, 15). Ruky viery sa dvíhajú k nebu, pritom však v láske budujú mesto vystavené na vzťahoch, ktorých základom je Božia láska.

Viera a rodina

52. Na Abrahámovej ceste k budúceму mestu List Hebrejom naznačuje požehnanie, ktoré sa prenáša z rodičov na deti (porov. Hebr 11, 20 – 21). Prvé prostredie, kde viera osvecuje ľudské mesto, je rodina. Myslím predovšetkým na stály zväzok muža a ženy v manželstve. Vzniká z ich lásky, ktorá je znamením a prítomnosťou Božej lásky; z uznania a prijatia dobra pohlavnej rôznosti, ktorá manželom umožňuje zjednotenie v jednom tele (porov. Gn 2, 24) a vďaka ktorej sú schopní zrodiť nový život – prejav dobroty Stvoriteľa, jeho múdrosti a jeho plánu lásky. Na základe tejto lásky muž a žena si môžu sľúbiť vzájomnú lásku gestom, ktoré zahŕňa celý život a ktoré pripomína mnohé črty viery. Sľúbiť lásku navždy je možné, len ak človek objaví väčší plán, než sú jeho vlastné projekty, ktorý nás podopiera a umožňuje darovať milovanej osobe celú budúcnosť. Okrem toho viera pomáha pochopiť v celej jeho hĺbke a bohatstve aj rodičovstvo, pretože v ňom dáva spoznať tvorivú lásku, ktorá nám dáva a zveruje tajomstvo nového človeka. Takto sa vďaka viere stala matkou Sára, keď uverila a spoľahla sa na Božiu vernosť jeho prisľúbeniam (porov. Hebr 11, 11).

53. V rodine viera sprevádza všetky životné obdobia, počínajúc detstvom: deti sa učia dôverovať láske svojich rodičov. Preto je dôležité, aby rodičia v rodine pestovali spoločné praktiky viery, aby sprevádzali deti na ich vyzrievaní vo viere. Najmä mladí, ktorí prechádzajú veľmi zložitým životným obdobím, bohatým a dôležitým pre vieru, musia na svojej ceste rastu vo viere cítiť blízkosť a záujem rodiny a cirkevného spoločenstva. Všetci sme mohli vidieť, ako na Svetových dňoch mládeže mladí prejavujú svoju radosť z viery, úsilie žiť čoraz pevnejšiu a veľkodušnejšiu vieru. Mladí túžia po veľkom živote. Keď sa stretnú s Kristom a dajú sa uchvátiť i viesť jeho láskou, on rozširuje ich horizonty a dáva im pevnú nádej, ktorá nesklame. Viera nie je útočiskom pre ľudí bez odvahy, ale rozletom života. Pomáha objaviť veľké povolanie na lásku a uistuje, že tejto láske možno dôverovať, že stojí za to sa jej odovzdať, lebo jej základ spočíva na Božej vernosti, ktorá je mocnejšia ako každá naša krehkosť.

Svetlo pre život v spoločnosti

54. Viera, prehĺbená a asimilovaná v rodine, stáva sa svetlom osvecujúcim všetky sociálne vzťahy. Ako skúsenosť Božieho otcovstva a Božieho milosrdenstva sa potom rozširuje na bratské putovanie. Novovek sa usiloval o vybudovanie všeobecného bratstva medzi ľuďmi na základe ich rovnosti. Postupne sme však pochopili, že takéto bratstvo bez vzťahu k spoločnému Otcovi ako svojmu najhlbšiemu základu nedokáže obstáť. Teda je potrebné vrátiť sa k pravým koreňom bratstva. Dejiny viery boli od počiatku dejinami bratstva, aj keď neboli bez konfliktov. Boh vyzýva Abraháma, aby vyšiel zo svojej krajiny, a sľubuje mu, že z neho urobí veľký národ, na ktorom spočinie Božie požehnanie (porov. Gn 12, 1 – 3). V pokračujúcich dejinách spásy človek objavuje, že Boh chce, aby všetci ako bratia mali účasť na jedinom požehnaní, ktoré nachádza svoju plnosť v Ježišovi, aby všetci boli jedno. Nevyčerpatelná láska Otca k nám sa v Ježišovi odovzdáva aj prítomnosťou brata. Viera nás učí vidieť, že v každom človeku je pre mňa pripravené požehnanie; že svetlo Božej tváre ma osvecuje prostredníctvom bratovej tváre. Koľko dobrodenia priniesol pohľad kresťanskej viery na ľudské

mesto pre ich spoločný život! Vďaka milosti sme pochopili jedinečnú dôstojnosť každej jednotlivcej osoby, čo v antickom svete nebolo také jasné. V druhom storočí pohan Celsus vyčítal kresťanom to, čo považoval za ilúziu a podvod: myslieť si, že Boh stvoril svet pre človeka a postavil ho na vrchol celého vesmíru. Pýtal sa teda: „Prečo si myslieť, že tráva rastie pre človeka a nie pre najdivšiu zver, ktorá nemá rozum?“⁴⁶ „Ak sa pozeráme na zem z nebeských výšin, aký rozdiel je medzi naším konaním a činnosťou mravcov a včiel?“⁴⁷ Jadrom biblickej viery je Božia láska, jeho konkrétna starostlivosť o každého človeka, jeho plán spásy, ktorý zahŕňa celé ľudstvo i celé stvorenie a ktorý vrcholí vtelením, smrťou i vzkriesením Ježiša Krista. Keď sa zastrie táto skutočnosť, začne nám chýbať kritérium, na základe ktorého možno rozlišovať, čo robí život človeka cenným a jedinečným. Človek potom stráca svoje miesto vo vesmíre, stráca sa ako súčasť prírody – zrieknutím sa svojej morálnej zodpovednosti – alebo si bude nárokovať, že je absolútnym rozhodcom, a pripisovať si moc bezhraničného manipulovania.

55. Okrem toho, že viera nám zjavuje lásku Boha Stvoriteľa, vedie nás väčšmi rešpektovať prírodu. Učí nás rozpoznať v nej gramatiku, ktorú do nej Boh vpísal, a príbytok, ktorý nám zveril, aby sme ho rozvíjali a chránili. Viera nám pomáha nájsť také modely rozvoja, ktoré sa nezakladajú len na úžitku a zisku, ale považujú stvorenie za dar, za ktorý sme všetci zaviazaní; učí nás rozpoznať spravodlivé formy vlády a uznávať, že autorita pochádza od Boha, aby bola v službe spoločného dobra. Viera uisťuje aj o možnosti odpustenia, ktoré si často vyžaduje čas, úsilie, trpezlivosť a zaangažovanosť. Odpustenie je možné, ak človek objaví, že dobro je vždy pôvodnejšie a silnejšie, než zlo; že slovo, ktorým Boh potvrdzuje náš život, je hlbšie ako všetky naše negácie. Aj z čisto antropologického pohľadu jednota je vyššia hodnota ako konflikt. Musíme vedieť vziať na seba aj konflikt, ale jeho prežívanie nás musí viesť k jeho riešeniu, prekonaniu a pretvoreniu na ohnivko v reťazi rozvoja smerujúceho k jednote.

Keď sa začne vytrácať viera, je tu riziko, že sa začnú zoslabovať aj základy života, ako tvrdil básnik T. S. Eliot: „Azda potrebujete, aby vám niekto povedal, že dokonca aj tie skromné úspechy / pre ktoré ste hrdí na vychovanú spoločnosť / ťažko prežijú vieru, ktorej vďaka za svoj zmysel?“⁴⁸ Ak z našich miest odstránime vieru v Boha, zoslabne aj naša vzájomná dôvera, bude nás zjednocovať len strach a stálosť bude ohrozená. List Hebrejom hovorí: „Preto sa ani Boh nehanbí volať sa ich Bohom, keď im pripravil miesto“ (Hebr 11, 16). Výraz „nehanbiť sa“ sa spája s verejným uznaním. Znamená to, že Boh svojím konkrétnym konaním verejne vyznáva svoju prítomnosť medzi nami, svoju túžbu upevniť vzťahy medzi ľuďmi. Budeme sa azda my hanbiť nazvať Boha naším Bohom? Nebudeme ho za takého vyznávať v našom verejnom živote a nebudeme presadzovať veľkosť spoločného života, ktorý umožňuje on? Viera osvecuje sociálny život, vlastní tvorivé svetlo pre každý nový okamih dejín, pretože všetky udalosti začleňuje do vzťahu s pôvodom a určením všetkého v Otcovi, ktorý nás miluje.

Sila prinášajúca potechu v utrpení

56. Keď svätý Pavol píše korintským kresťanom o svojich súženiach a utrpeniach, svoju vieru kladie do vzťahu s ohlasovaním evanjelia. Hovorí, že sa na ňom naplňajú slová Písma: „Uveril som, a preto som povedal“ (2 Kor 4, 13). Apoštol sa

odvoláva na výraz zo Žalmu 116: „Dôveroval som, aj keď som povedal: Som veľmi pokorený“ (v. 10). Hovoriť o viere často znamená hovoriť aj o bolestných skúškach. Avšak práve v nich svätý Pavol vidí najpresvedčivejšie ohlasovanie evanjelia, pretože práve v slabosti najviac vyniká a prejavuje sa Božia moc, ktorá premáha našu slabosť a utrpenie. Sám apoštol sa nachádza v situácii zomierania, ktoré sa pre kresťanov stáva životom (porov. 2 Kor 4, 7 – 12). V čase skúšky nám viera dáva svetlo a práve v slabosti i utrpení jasne vidno, že „nie seba hlásame, ale Ježiša Krista, Pána“ (2 Kor 4, 5). Jedenásta kapitola Listu Hebrejom sa končí odvolaním na tých, čo trpeli za vieru (porov. Hebr 11, 35-38). Osobitné miesto medzi nimi patrí Mojžišovi, ktorý vzal na seba Kristovo pohanenie (porov. v. 26). Kresťan vie, že utrpenie nemožno celkom odstrániť, ale že môže nadobudnúť zmysel, môže sa stať úkonom lásky, odovzdaním sa do rúk Boha, ktorý nás neopúšťa, a takto sa stať novou etapou rastu vo viere a v láske. Keď kresťan kontempluje Kristovo zjednotenie s Otcom vo chvíli najväčšieho utrpenia na kríži (porov. Mk 15, 34), učí sa mať účasť na pohľade samého Ježiša. Osvietená je dokonca aj smrť a možno ju prežívať ako posledné povolanie viery, posledné „Odíť zo svojej krajiny“ (Gn 12, 1) a ako posledné „Príď!“, vyslovené Otcom, ktorému sa odovzdávame v dôvere, že on nám dá silu aj v tomto poslednom a definitívnom kroku.

57. Svetlo viery nám nedovolí, aby sme zabudli na utrpenia sveta. Pre koľkých mužov a ženy viery boli trpiaci sprostredkovateľmi svetla! Malomocný pre svätého Františka z Assisi alebo chudobní pre blahoslavenú Matku Teréziu z Kalkaty. Pochopili tajomstvo, ktoré je v trpiacich. Keď sa k nim priblížili, zaiste neodstránili všetky ich bolesti ani im nedokázali vysvetliť každé zlo. Viera nie je svetlo, ktoré rozptýli všetky naše temnoty, ale lampa, ktorá v noci vedie naše kroky, a toto stačí, aby človek mohol napredovať na svojej životnej ceste. Trpiacemu človeku Boh nedáva argumenty, ktoré by mu všetko vysvetlili, ale ponúka mu svoju odpoveď v podobe prítomnosti, ktorou ho sprevádza, či v podobe skúsenosti dobra, ktoré sa spája s osudmi utrpenia, aby doň vnieslo lúč svetla. V Kristovi sám Boh chcel s nami prežívať túto cestu a ponúknuť nám svoj pohľad, aby sme v nej mohli vidieť svetlo. Kristus je ten, ktorý znášaním bolesti je „pôvodcom a zavŕšiteľom viery“ (Hebr 12, 2).

Utrpenie nám pripomína, že služba viery v prospech spoločného dobra je vždy službou nádeje, ktorá pozerá dopredu, lebo vie, že len od Boha, od budúcnosti, ktorá prichádza od vzkrieseného Ježiša, naša spoločnosť môže dostať pevné a trvalé základy. V tomto zmysle sa viera spája s nádejou, pretože aj keď tento náš pozemský príbytok zaniká, existuje večný príbytok, ktorý Boh už otvoril v Kristovi, v jeho tele (porov. 2 Kor 4, 16 – 5, 5). Dynamizmus viery, nádeje a lásky (porov. 1 Sol 1, 3; 1 Kor 13, 13) nám umožňuje prijať starosti všetkých ľudí na našej ceste k mestu, „ktorého staviteľom a tvorcom je Boh“ (Hebr 11, 10), pretože „nádej nezahanbuje“ (Rim 5, 5).

V jednote s vierou a láskou nám nádej ukazuje istú budúcnosť, ktorá spadá do odlišnej perspektívy, než sú iluzórne ponuky idolov tohto sveta. Ona dáva nové podnety a novú silu do prežívania každodenného života. Nenechajme si ukradnúť nádej; nedovoľme, aby ju znehodnotili bezprostredné ponuky a riešenia, ktoré nám prekážajú na ceste, ktoré triešťa čas tým, že ho rozptyľujú do priestoru. Čas je vždy nadradený nad priestorom. V priestore kryštalizujú procesy, kým čas nás upriamuje

na budúcnosť a dáva silu s nádejou k nej napredovať.

BLAHOSLAVENÁ, KTORÁ UVERILA (Lk 1, 45)

58. V podobenstve o rozsievачovi svätý Lukáš zaznamenáva slová, ktorými Ježiš vysvetľuje význam „dobrej pôdy“: sú ňou tí, „čo počúvajú slovo, zachovávajú ho v dobrom a šľachetnom srdci a s vytrvalosťou prinášajú úrodu“ (Lk 8, 15). V kontexte Lukášovho evanjelia zmienka o dobrom a šľachetnom srdci vo vzťahu k počúvaniu a zachovávaní Božieho slova predstavuje implicitný náčrt viery Panny Márie. Ten istý evanjelista nám hovorí o Máriinej pamäti, o tom, ako vo svojom srdci zachovávala všetko, čo počula a videla, aby tak Slovo prinieslo v jej živote úrodu. Pánova Matka je – ako hovorí svätá Alžbeta – dokonalou ikonou viery: „blahoslavená je tá, ktorá uverila“ (Lk 1, 45).

V Márii, dcére Sionu, sa završujú dlhé dejiny viery Starého zákona, ktoré počnúc Sárrou rozprávajú o toľkých veriacich ženách; o ženách, ktoré popri pat-riarchoch boli miestom, kde sa naplňali Božie prisľúbenia a odkiaľ prýštil nový život. V plnosti čias sa Božie Slovo obrátilo na Máriu a ona ho prijala celým svojím bytím do svojho srdca, aby z nej prijalo telo a narodilo sa ako svetlo pre ľudí. Svätý Justín, mučeník, má vo svojom Dialógu s Trifónom pekný výraz, ktorým vyjadruje, že Mária prijatím anjelovho posolstva počala „vieru a radosť“.⁴⁹ V Ježišovej matke sa totiž viera prejavila hojnosťou plodov, a keď náš duchovný život prináša ovocie, naplňa nás radosť, ktorá je najjasnejším znamením veľkosti viery. Vo svojom živote Mária nasledovala Ježiša, keď s ním kráčala ako pútnička vo viere.⁵⁰ Starozákonná cesta viery sa v Márii stáva nasledovaním Ježiša a dáva sa ním premeniť osvojovaním si pohľadu, vlastného Synovi vteleného Boha.

59. Môžeme povedať, že v Panne Márii sa potvrdzuje, čo som vyššie zdôraznil, teda to, že veriaci je do svojho vyznania viery plne zapojený. Mária je svojím vzťahom k Ježišovi úzko spätá s tým, v čo veríme. V Máriinom panenskom počatí máme jasné znamenie Kristovho božského synovstva. Kristov večný pôvod je v Otcovi, on je Synom v plnom a jedinečnom zmysle; preto sa v čase rodí bez zásahu muža. Tým, že Ježiš je Syn, môže do sveta vnášať nový počiatok a nové svetlo; plnosť vernej Božej lásky, ktorá sa dáva ľuďom. Na druhej strane práve Máriino materstvo Božiemu Synovi umožnilo pravý ľudský údel, pravé telo, v ktorom zomrie na kríži a vstane z mŕtvych. Mária ho sprevádza až na kríž (porov. Jn 19, 25), odkiaľ sa jej materstvo rozšíri na každého učeníka jej Syna (porov. Jn 19, 26 – 27). Po Ježišovom zmŕtvychvstaní a nanebovstúpení bude prítomná aj vo večeradle a spolu s apoštolmi bude vyprosovať dar Ducha Svätého (porov. Sk 1, 14). Pohyb lásky medzi Otcom a Synom v Duchu Svätom prešiel našimi dejinami; Ježiš nás priťahuje k sebe, aby nás mohol spasiť (porov. Jn 12, 32). Jadrom viery je vyznanie, že Ježiš, Boží Syn, narodený zo ženy, nás darom Ducha Svätého vovádza do adoptívneho synovstva (porov. Gal 4, 4 – 6).

60. Obráťme sa teda v modlitbe na Máriu, Matku Cirkvi a Matku našej viery.

Pomôž, Matka, našej viere!

Otvor nás počúvaniu Slova, aby sme rozpoznali Boží hlas a jeho volanie.

Prebuď v nás túžbu nasledovať jeho kroky, vyjsť zo svojej krajiny a prijať jeho prisľúbenia.

Pomôž nám, aby sme sa nechali dotknúť jeho láskou, aby sme sa ho mohli dotýkať s vierou.

Pomôž nám plne sa mu zveriť, veriť v jeho lásku, najmä v okamihoch súžení a kríža, keď naša viera stojí pred výzvou vyzrievať a rásť.

Zasievaj do našej viery radosť Vzkrieseného.

Pripomínaj nám, že kto verí, nikdy nie je sám.

Nauč nás pozeráť sa Ježišovými očami, aby on bol svetlom na našej životnej ceste.

A daj, nech v nás toto svetlo viery neustále rastie až do dňa, čo nepozná západ a ktorým je sám Kristus, tvoj Syn a náš Pán!

Dané v Ríme pri sv. Petrovi 29. júna 2013, na slávnosť svätých apoštolov Petra a Pavla, v prvom roku pontifikátu.

Poznámky

1. Dialogus cum Tryphone Iudaeo, 121, 2: PG 6, 758.
2. KLEMENT ALEXANDRIJSKÝ, Protrepticus, IX: PG 8, 195.
3. List Elisabeth Nietzscheovej (11. júna 1865), in: Werke in drei Bänden, München 1954, 953 n.
4. Paradiso XXIV, 145 (slovenský preklad Viliam Turčány).
5. Acta Sanctorum, Iunii, I, 21.
6. „Aj keď koncil nerokuje výslovne o viere, hovorí o nej na každej stránke, uznáva jej vitálny a nadprirodzený charakter, predpokladá ju ako ucelenú a silnú a na nej stavia svoje náuky. Stačilo by pripomenúť tvrdenia koncilu [...], aby sme si uvedomili základnú dôležitosť, ktorú koncil, verný doktrínálnej tradícii Cirkvi, pripisuje viere, pravej viere, tej, čo má ako zdroj Krista a jej kanálom je Magistérium Cirkvi (PAVOL VI., generálna audiencia [8. marca 1967]: Insegnamenti V [1967], 705).
7. Porov. napr. PRVÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o katolíckej viere Dei Filius, kap. III.: DS 3008–3200; DRUHÝ Vatikánsky koncil, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení Dei verbum, 5; Katechizmus Katolíckej cirkvi, 153–165.
8. Porov. Catechesis V, 1: PG 33, 505A.
9. In Psal. 32, II, s. I, 9: PL 36, 284.
10. M. BUBER, Die Erzählungen der Chassidim, Zürich 1949.
11. Émile, Paris 1966, 387.
12. Lettre à Christophe de Beaumont, Lausanne 1993, 110.
13. Porov. In Ioh. Evang., 45, 9: PL 35, 1722 – 1723.
14. Časť II, IV.
15. De continentia, 4, 11: PL 40, 356.
16. Vom Wesen katholischer Weltanschauung (1923), in: Unterscheidung des Christlichen. Gesammelte Studien 1923 – 1963, Mainz 1963, 24.
17. XI, 30, 40: PL 32, 825.
18. Porov. tamže, 825 – 826.

19. Porov. Vermischte Bemerkungen / Culture and Value, G. H. von Wring (a cura di), Oxford 1991, 32 – 33, 61 – 64.
20. Homiliae in Evangelia, II, 27, 4: PL 76, 1207.
21. Porov. Expositio super Cantica Canticorum, XVIII, 88: CCL, Continuatio mediaevalis 87, 67.
22. Tamže, XIX, 90: CCL, Continuatio mediaevalis 87, 69.
23. „Bohu, ktorý sa zjavuje, treba preukazovať ‚poslušnosť viery‘ (Rim 16, 26; porov. Rim 1, 5; 2 Kor 10, 5 – 6), ktorou sa človek slobodne celý oddáva Bohu, ‚podriadiac mu plne svoj rozum a vôľu‘ a dobrovoľne prijímajúc jeho zjavenie. Aby sa takáto viera mohla vzbudiť, je potrebná predchádzajúca a pomáhajúca Božia milosť a vnútorná pomoc Ducha Svätého, ktorý by pohol srdce a obrátil ho k Bohu, otvoril duchovný zrak a dal ‚všetkým pocit šťastia zo súhlasu s pravdou a z viery v pravdu‘. Aby sa však chápanie Zjavenia čoraz väčšmi prehlbovalo, ten istý Duch Svätý ustavične zdokonaľuje vieru svojimi dami (DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení Dei verbum, 5)
24. Porov. H. SCHLIER, Meditationen über den Johanneischen Begriff der Wahrheit, in: Besinnung auf das Neue Testament. Exegetische Aufsätze und Vorträge 2, Freiburg, Basel, Wien 1952, 272.
25. Porov. S. Th. III, q. 55, a. 2, ad 1.
26. Sermo 229/L, 2: PLS 2, 576: „Tangere autem corde, hoc est credere“.
27. Porov. Encyklika Fides et ratio (14. september 1998), 73: AAS (1999), 61 – 62.
28. Porov. Confessiones, VIII, 12, 29: PL 32, 762.
29. De Trinitate, XV, 11, 20: PL 42, 1071: „verbum quod intus lucet“.
30. Porov. De civitate Dei, XXII, 30, 5: PL 41, 804.
31. Porov. KONGREGÁCIA PRE NÁUKU VIERY, vyhlásenie Dominus Iesus (6. augusta 2000), 15: AAS 92 (2000), 756.
32. Demonstratio apostolicae praedicationis, 24: SC 406, 117.
33. Porov. BONAVENTÚRA, Breviloquium, prol. : Opera omnia, V, Quaracchi 1891, s. 201; In I Sent., proem, q. 1, resp.: Opera omnia, I, Quaracchi 1891, s. 7; TOMÁŠ AKVINSKÝ, S. Th. I, q.1.
34. Porov. De baptismo, 20, 5: CCL 1, 295.
35. Dogmatická konštitúcia o Božom zjavení Dei verbum, 8.
36. Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o posvätnej liturgii Sacrosanctum concilium, 59.
37. Porov. Epistula Barnabae, 11, 5: SC 172, 162.
38. Porov. De nuptiis et concupiscentia, I, 4, 5: PL 44, 413: „Habent quippe intentionem generandi regenerandos, ut qui ex eis saeculi filii nascuntur in Dei filios renascantur.“
39. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení Dei verbum, 8.
40. In nativitate Domini sermo 4, 6: SC 22, 110.
41. Porov. IRENEJ, Adversus haereses, I, 10, 2: SC 264, 160.
42. Porov. tamže, II, 27, 1: SC 294, 264.
43. Porov. AUGUSTÍN, De sancta virginitate, 48, 48: PL 40, 424 – 425: „Servatur et in fide inviolata quaedam castitas virginalis, qua Ecclesia uni viro virgo casta cooptatur.“

44. Porov. An Essay on the Development of Christian Doctrine, Uniform Edition: Longmans, Green and Company, London, 1868 – 1881, 185 – 189.
45. Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Božom zjavení Dei verbum, 10.
46. ORIGENES, Contra Celsum, IV, 75: SC 136, 372.
47. Tamže, 85: SC 136, 394.
48. „Choruses from The Rock“ in: The Collected Poems and Plays 1909 – 1950, New York 1980, 106.
49. Porov. Dialogus cum Tryphone Iudaeo, 100, 5: PG 6, 710.
50. Porov. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL, dogmatická konštitúcia o Cirkvi Lumen gentium, 58.